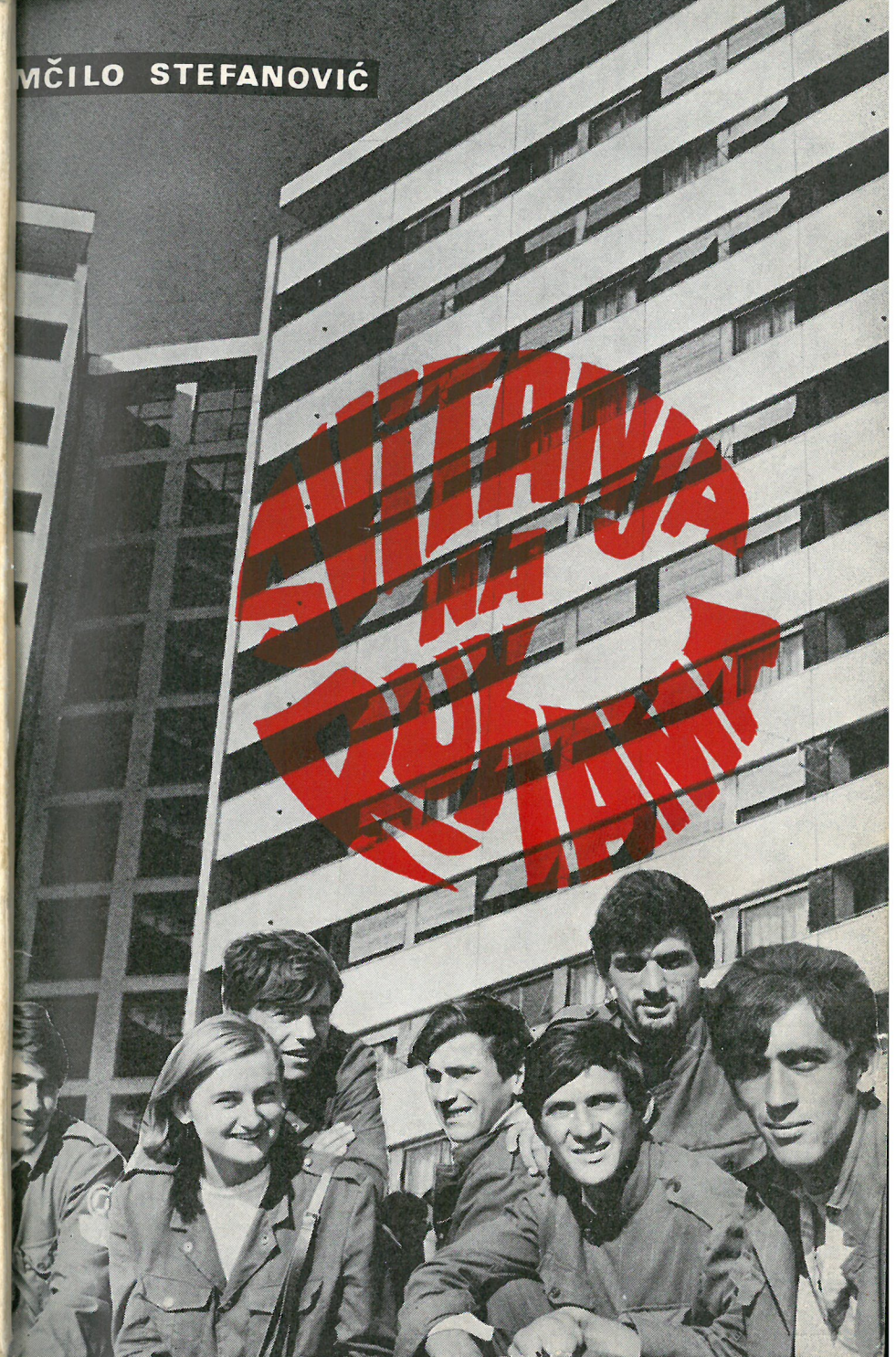

MČILO STEFANOVIĆ

INV. BR: 1304

MOMČILO STEFANOVIĆ

Другарици _____
Чланици ЖФК _____
Из _____
Учесници I. ревије малог фудбала за жене
под покровитељством листа „СВЕТ“
31. 10. 1970. год, „Редакција листа СВЕТ“
У Београду

SVITANJA NA RUKAMA

BEOGRAD 1969.

UREĐIVAČKI ODBOR:

Toma Devald
dr Novica Blagojević
Čeda Petrović
inž. Dragoljub Vujanić

ODGOVORNI UREDNIK:

Vladan Tomić

LEKTOR:

Živan Mitrović

NASLOVNA STRANA:

Atelje »Export-pressa«

IZDAJU:

Radna akcija »Novi Beograd-69«
Direkcija za izgradnju Novog Beograda
Skupština opštine Novi Beograd

IZDAVAČ:

»Export-press« — Beograd, Francuska 27

ŠTAMPA:

NGP »Proleter« — Bečej

BRIGADISTA, UČESNIK RADNE AKCIJE „NOVI BEOGRAD,“

OBELEŽAVAJUĆI VELIKI JUBILEJ NAŠIH NARODA, PEDESETOGODIŠNJICU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE I SAVEZA KOMUNISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE, GRADSKI KOMITET SAVEZA OMLADINE JUGOSLAVIJE, RADNA AKCIJA »NOVI BEOGRAD-69«, SKUPŠTINA OPŠTINE I DRUŠTVENO-POLITIČKE ORGANIZACIJE OPŠTINE NOVI BEOGRAD I DIREKCIJA ZA IZGRADNJU NOVOG BEOGRADA — IZDAJU OVU HRONIKU OMLADINSKIH RADNIH AKCIJA OD PRVIH DANA REVOLUCIJE DO NAJNOVIJEG PERIODA IZGRADNJE NOVOG BEOGRADA, KAO TRAJAN ZNAMEN I PRIZNANJE ONIMA KOJI SU UČESTVOVALI U TOM VELIKOM DELU, KAO I NOVIM GENERACIJAMA KOJE ĆE SE SVRSTAVATI POD ZASTAVE NOVIH OMLADINSKIH BRIGADA NA GRADILIŠTIMA ŠIROM SOCIJALISTIČKE JUGOSLAVIJE.

Veliki darovi

Radne akcije!

... To je velika epopeja koju su, pune poleta i požrtvovanja, ispisale generacije mladih. To je duga, ali još nezavršena priča o darovima datim od srca, svesno, za lepše dane, zemlji u kojoj se živi i stvara.

Radne akcije!

... To je neizbrisivo delo, jer je duboko utkano u sve novo što je stvarano u poslednjih dvadeset i osam godina.

Radne akcije nastale su u prvim danima revolucije. Nisu prestajale ni u vreme najžešćih ratnih okršaja. U tim danima velikih razaranja bile su simbol — stvaranja! Na zastavama omladinskih brigada ispisano je tada geslo:

»Sve za front — sve za pobedu«.

Kad je prestao ratni vihor, mladi su opet stali pod svoje radne zastave i na njima ispisali:

»Dok traje obnova — nema odmora«.

Želeli su da što pre uklone stravične tragove tek minolog rata — da nestane zgarišta, razrušenih pruga, puteva, opustelih domova. Brigade su nicalle svuda, iz najmanjih, zabitih planinskih sela, do velikih gradova. Mladi su se svrstavali u veliki radni front.

Dolazile su nove godine i novi zadaci — brza izgradnja temelja privrede nove Jugoslavije. Opet su se mladi svrstali u svoje brigade. Nije bilo gradilišta prve petoletke na kome nisu dali svoj doprinos. Za svaki rođendan Republike — veliki dar: nove pruge, nove fabrike, hidrocentrale, hiljade novih stanova ... I kasnije, oni su bili među prvim graditeljima novih puteva, domova, sportskih objekata — bezbroj akcija je organizovano poslednjih godina.

Bilo bi nepravedno meriti epopeju radnih akcija samo novim dimnjacima, branama, krovovima, ili betonskim trakama puteva. Jer, akcije su bile i velika škola. Između Brčkog i Banovića, već 1946. godine, mladi su ispisali parolu: »Mi gradimo prugu — pruga gradi nas«. I svaka nova akcija značila je da se na njoj stiču nova znanja, da se stvaraju novi ljudi.

Radne akcije su bile i ostale velika škola bratstva i jedinstva, velika škola u kojoj se stiče najdragocenije znanje i polaže veliki ispit — kako se voli svoja otadžbina.

Na akcijama se rađao novi život, one su bile i velika škola drugarstva, negovanja najplemenitijih osećanja prema čoveku i stvaracu. Hiljade i hiljade devojaka i mladića proveli su na radilištima i bezbroj vedrih i veselih dana ...

Radne akcije se pamte i nose u srcu — kao mladost!

I. Hronika radnih akcija

Počelo je prvih Dana ustanka

... Hladni i tmurni oktobarski dani. Jesen 1941. godine. Užice — prvo veće oslobođeno mesto, prva partizanska republika. Jedna priredba u Sokolskom domu, u gradu na zelenoj Đetini. Pred kraj programa neko je saopštio: »Sutra izjutra, pred Domom, zbor omladine. Idemo na berbu kukuruza u Dobrun. Ostaje se deset dana...«

To je bio poziv, agitacija. Sutradan je 150 devojaka i mladića posedalo u »óiru« i s pesmom krenulo prema Višegradu i Dobrunu...

Možda bi baš ovako trebalo početi prvu stranicu velikog i bogatog albuma radnih akcija mladih Jugoslovena, koje traju, gotovo neprekidno, punih 28 godina. Na toj stranici zapisano je zlatnim slovima:

Akcije su počele već prvih dana narodnog ustanka.

Pored berbe kukuruza, u oslobođenom Užicu omladina je obavljala i mnoge druge poslove. Kad je oslobođena Foča, omladinske čete radile su sve — od prenošenja ranjenika, namirnica i oružja, do raščišćavanja ruševina. U ofanzivi na Kozari radne čete žnjele su žito na samoj liniji fronta. Tako je bilo i u Saničkoj dolini, širom Bosanske Krajine. Kasnije, kad je bila oslobođena Srbija, omladinci su krenuli da seku drva na Crnom Vrhcu, zatim da beru kukuruz u Sremu, da nose žito u Sandžak.

»Sve za front — sve za pobedu!« bio je poklik prvih akcijaša, u borbi, u revoluciji. Izvršujući taj borbeni zadatak mladi Jugosloveni, u toku Narodnooslobodilačke borbe, od jeseni 1941. pa do oslobođenja zemlje dali su 35 miliona radnih dana! Dvadeset tri krajiške, desetak crnogorskih, nekoliko ličkih, zatim hercegovačke, dalmatinske, užičke, sremske, semberske, sandžačke, slovenačke brigade utkale su svoje požrtvovanje u početak epopeje omladinskih radnih akcija.

KAO NA FRONTU

Radne akcije mladih u toku Narodnooslobodilačkog rata, često su bile tik uz front. Zato su se i akcijaši osećali kao u prvim borbenim redovima. Bilo je nebrojeno pobeda i podviga, bilo je mnogo i žrtava i mnogo heroja radnog fronta. Svaka akcija bila je i škola za ljude, dokaz njihovog patriotizma.

Pomenuli smo: 4. oktobra 1941. godine mladi Užičani krenuli su na prvu radnu akciju, da beru kukuruz u Dobrunu za prvu partizansku republiku. Berači su stanovali u Vardištu i svakog jutra odlazili vozom, partizanskim »ćirom«, na posao. Dobrun i okolna sela bili su popaljeni i pusti. Nije bilo ni žive duše — četnici i ustaše obavili su svoj dželatski posao. Međutim, polja i voćnjaci bogato su rodili. Mladi su zato radili brzo, nadomak neprijateljskih položaja. Letele su granate preko njihovih glava. Napadali su ih i ustaški avioni. Ali mladi akcijaši nisu se predavali. Ostali su na berbi dve nedelje. Na kraju, stigli su sa bogatim rezultatima i na osnivačku konferenciju srpskog narodnooslobodilačkog omladinskog saveza, koja je 17. oktobra počela u Užicu.

Pokret omladinskih akcija brzo se širio. Već u maju mesecu 1942. godine stvorene su prve brigane i u Hercegovini. Radna brigada kod Trebinja imala je pet četa. Ona je obrađivala polja, a rušila je i nadvožnjake da spreči put neprijateljima. Gotovo istovremeno, i u Sandžaku su postojale radne čete, zatim u Dalmaciji. Omladinske radne jedinice popravile su te godine i partizansku prugu Drvar — Ključ i izgradile put Glamoč — Rore. U Lici i u Gorskom Kotaru, koji su bili oslobođeni, mladi su obavili žetvu.

Glas o omladinskim radnim brigadama brzo se pronosio svim oslobođenim krajevima. Njihovi podvizi nadahnjivali su i druge.

JUNACI IZ SANICE

Da, baš tako se pričalo, od borca do borca, od jedne do druge ratne partizanske brigade.

— Omladinci iz Sanice, omladinke, krajiške devojke — to su junaci!

I, zaista je tako bilo. Kad je u leto 1942. godine u Bosansku Krajinu stigla vest da stižu proletherske brigade, iskršlo je pitanje: kako obezbediti najvažnije, hleb, za hrabre proletere.

Mladi su se dali na posao. Znali su da u plodnoj Saničkoj dolini, koja se prostire južno od Sanskog Mosta, ima dosta žita. Niko ga nije žnjeo, jer je stanovništvo razasuo ratni vihor. Čak su i ustaše bacile oko na ovu bogatu žitnicu. Ali nisu mogli da nađu radnu snagu.

Zato su omladinci požurili, obrazovali su prvu saničku radnu brigadu, po uzoru na partizanske jedinice, sa bataljonima, četama, štabovima, planovima rada i evidencije. U brigadi je bilo dve hiljade devojaka i mladića. Ona je ostala u Saničkoj dolini tri i po meseca. Bili su to dani ogromnih napora, pa i borbe sa neprijateljem koji je bio veoma

blizu. Zato se radilo noću, tiho, bez pesme. A ustaše su znale za to. Pripucavali su i iz mitraljeza. Jedne noći, kad su se omladinci uputili da požnju žito na nekih stotinak metara od ustaških položaja, ustaše su počeli da jurišaju na brigade, čak i tenkovima. A brigada je bila nenaoružana. Imala je samo srpove kojima je žnjela žito... Brzo su mladi akcijaši napravili barikade od bukovih stabala. A onda je komandant, u jednom trenutku, uzviknuo: »Ura! Napred Krajišnici! Opkoli!« Ustaše su pomislile da pred osobom imaju partizansku jedinicu, pa su počeli da beže... Sanička brigada izvojevala je dvostruku pobjedu: oterala je neprijatelja i spasla žito. Za tri i po meseca rada otpremila je u partizanske magacine 150 vagona žita i isto toliko voća i povrća.

POD GRMEČOM RADNA BITKA

I pod Grmečom, u gotovo istoimenoj dolini kao u Sanici, samo godinu dana kasnije, vodila se velika radna bitka. U njoj je učestvovalo šest omladinskih brigada. One su činile — radnu diviziju sa 6.000 brigadista. I borbeni položaj bio je velik — oslobođena teritorija u Sanskoj dolini bila je prostrana.

U ovoj akciji nije se radilo noću. I štab divizije bio je u oslobođenom Sanskom Mostu. Ali, opet je cilj bio ubrati bogatu letinu, skloniti ispred neprijatelja žito i sve drugo što bi moglo da posluži za ishranu partizanskih jedinica.

Brigadisti su radili sve. Žnjeli su žito, vršili, punili vreće i slali ih do najbližih jedinica.

Posle mesec i po dana bilans radne divizije bio je ogroman. Oko 270 vagona pšenice sklonjeno je sa polja, ispred neprijatelja.

... Opasnost je, međutim, stalno pretela i ovim žeteocima. Nemci su se nalazili u svojim uporištima, nedaleko od Sanskog Mosta. I krenuli su jedne noći prema radnoj diviziji. Na udaru je bio bataljon prve drvarske radne brigade. Te noći brigadisti su prenosili žito u Jesenice. Umorni, zastali su na jednom mestu da se odmore. I zaspali su. Probudili su ih — Nemci. Uperene puške u grudi mladih brigadista među kojima je najviše bilo devojaka. Vremena za otpor Nemcima nije bilo. Nije bilo ni oružja... Nemci su tukli devojke kundacima. Ali nije bilo suza. Sve su bile odvedene u zarobljeništvo.

Prilikom prve razmene zarobljenika, većina ovih devojaka vratila se u partizanske jedinice.

Ali i kasnije, iako je ovu radnu diviziju branila partizanska brigada, Nemci su je napadali. Znali su šta znači njihov rad i požrtvovanje. Samo, to nije obeshrabrilo ratne-radne akcije pod Grmečom.

JOŠ DVE ŽETVE

Teško je pobrojiti sve žetve omladinskih radnih brigada u toku Narodnooslobodilačke borbe. Gde god je bilo žita, one su ga sklanjale, prenosile do boraca.

Ni mladi ispod Kozare nisu hteli da zaostanu za svojim drugovima pod Grmečom. Godine 1943. osnovali su svoju brigadu »Zoja Komsomdemjanskaja« — ime devojke koja je junački pala na istočnom frontu. I brigada je odmah krenula u svoju prvu radnu bitku. U njoj su bile sve same devojke — njih 1.500, i nekoliko pionira i starijih žena.

Akcija je počela u blizini mesta Jasenovca, na bosanskoj strani. Preko puta — bio je zloglasni ustaški logor smrti. Devojke su često slušale kako odjekuju pucnji dželata i zapomaganja logoraša.

Devojke sa Kozare bile su hrabre. Otimale su letinu, žnjele žito, po mrkloj noći. Do kraja jeseni uspele su da odnesu 38 vagona žita. Brale su i kukuruz, kosile seno.

* * *

Dok su devojke završavale žetvu nadomak Jasenovca, u jesen 1943. godine i okružni odbor USAOJ-a za Majevicu doneo je odluku da se organizuje radna divizija. Ona je imala tri brigade. A posla je bilo na sve strane...

Bližila se zima. U Bjeljini, koja je bila oslobođena, nije bilo ogreva. Mladi brigadisti su odlučili da pređu u Srem i da iz tamošnjih šuma donesu drva za svoj grad. Uspeli su, iako su ih ustaše stalno napadale. Brigadu je branio i sremski partizanski odred.

U dnevniku ove brigade zapisana su još dva događaja. Seča drva na Majevidi, kada su se brigadisti odbranili od četnika samo — sekirama, a zatim, odbrana zasejanih i oslobođenih semberskih polja. Odoleli su i nabujaloj Savi koja je plavila, i Nemcima koji su ih napadali sa svih strana.

NA CRNOM VRHU

Beograđani, naročito oni stariji, dobro pamte zimu 1945. godine. Grad je tek bio oslobođen. Ruševine na sve strane. Sa fronta su stizali ranjenici. Hrane i ogreva nije bilo dovoljno.

Mladi su, opet, priskočili u pomoć. Primili su obavezu: obezbedićemo ogrev za Beograd. Za sve bolnice, za sve škole, za Beograđane.

Tako je od polovine januara do polovine aprila 1945. godine počela da se vodi velika radna bitka, bitka za ogrev, na Crnom vrhu u istočnoj Srbiji.

Prvi su na ovu snegom zavejanu planinu stigli omladinci iz Beograda i svih krajeva Srbije. Bilo ih je 1.600. Da bi se probili do stoletnih šuma morali su prvo da izgrade malu šumsku železnicu. Postavili su šine u dužini od 12 kilometara.

Brzo je zatutnjao mali voz, iako je često zbog smetova iskakao iz šina. Brigadisti su ga podizali — naičešće golim rukama. Gvožđe im se od hladnoće lepilo za ruke... Po mrazu su i radili, danju i noću. Predaha gotovo nije bilo. Veličina njihovog herojstva i pod-

viga možda se najbolje vidi po tome što su radili i na temperaturi od minus 32 stepena! Nije vredelo što su štabovi predviđali da se tada ne ide u šumu. Brigadisti su dobro znali kako je strašna zima i u Beogradu, znali su da bolnice ne mogu ostati bez ogreva, ni hiljade domova bez toplog ognjišta. Odlazili su na seču »ilegalno« iako su bili obučeni oskudno, u tankim odelima. Na nogama mnogih samo gumene patike. Uvijali su ih u novine, koje su im štitile i grudi od ledenog vetra...

Bilans ove akcije, izražen brojkama glasi: posečeno je i poslato u Beograd deset hiljada kubnih metara drva. I još nešto — zasađeno je, umesto posečenih stabala, 20 hiljada jela.

BERBA U SREMU

Zima 1945. godine. Još besni ratni vihor. U Sremu, jedinice naše Armije vode teške, krvave bitke za konačno oslobođenje zemlje. I napreduju prema Slavoniji. Iza njih ostaju tragovi borbi, ali i hiljade hektara neobranog kukuruza. Minule jeseni, poslednje ratne jeseni, nije imao ko da zbere bogatu letinu...

A u Beograd su sa svih strana stizale vesti:

— Sandžak bez hrane. Makedonija bez zrna žita, vojne jedinice su narasle, stigli su novi borci, treba ih snabdeti... u glavnom gradu još je na snazi racionirano snabdevanje hlebom...

Pretilo je najstrašnije — glad!

I, baš u tim teškim trenucima, opet su se javili mladi. U Beogradu, Banatu, Požarevcu, u Sremu — svrstali su se u radne brigade. Njihov pravac bio je samo jedan — Srem. I zadatak — berba kukuruza.

Brzo su stigli na sremska polja. Dočekala su ih negostoljubivo, zavejana snegom. Stezali su jaki mrazevi, duvali ledeni februarški vetrovi.

Pa ipak, brigadisti su ušli u vrste kukuruza, da pakupe žuto zlato sremskih polja. Bilo ih je oko šest hiljada, dosta srednjoškola, koji nikad ranije nisu radili na njivama. Ali posao nije zaostajao. Punili su se brzo ambari, kamioni... Često je pesmu brigadista pratila neobična »muzika«, tutnjava topova. Ali kanonade su se udaljavale, front se pomerao na Zapad. Pobjeda nad neprijateljem bila je blizu...

Jednu drugu pobjedu, na radnom frontu u Sremu slavila je prva smena berača. Kukuruz je da ne istruli, sklonjen sa 11.000 jutara.

Nešto kasnije, u martu, došla je i druga smena. Oko 15.000 devojaka i mladića iz gotovo cele zemlje. Pred njima bio je veliki zadatak: da obrade i zaseju 49.000 jutara plodne vojvođanske ravnice. I uspeli su, polja su se zazelenela tog proleća.

Može se slobodno reći: bila je to prva savezna omladinska radna akcija, jer su na njoj učestvovala brigade iz svih krajeva Srbije, bilo je i Makedonaca, Crnogoraca, Bosanaca i Hercegovaca.

NA RAMENIMA DEVOJAKA

U dnevnicima ratnih radnih akcija, svih brigada, imena devojaka zapisana su zlatnim slovima. Bile su hrabre i požrtvovane, radile su i najteže poslove, bez ustezanja. Jer, njih je i najviše bilo među ratnim akcijašima. Mladići su tada nosili puške na ramenima, borili se u vojnim jedinicama.

Mnogo je uspomena na devojke, ratne akcijaše. Zar o tome ne govori i ova kratka povest iz Like. Od januara 1943. do maja 1944. godine devojke su prenele na ramenima 6.170 ranjenih boraca i 345.000 kilograma žita...

U toku celog rata omladina Bosanske krajine takođe je nosila ranjenike do partizanskih bolnica... Kad je trebalo, devojke pod Grmečom, po snegu dubokom i dva metra, prenele su za jednu noć 7 vagona žita... Pod Kozarom, devojke su nosile i municiju do prve linije borbi. Čak i topove, kao što su to učinile u selu Orlovcima podno ove legendarne planine, i to u vreme najžešće neprijateljske ofanzive na ovaj ustanički kraj.

U jednom sećanju je zabeleženo i ovo uzbudljivo svedočanstvo o herojstvu devojaka — ratnih akcijaša.

»Pošto je prenela ranjenike, desetina Marije Kisić iz sela Grbavaca na Kozari, vraćala se kući. Usput su devojke naišle na napušteni partizanski magacin i odlučile, samoinicijativno, da ga evakušu. Uspete su, ali su izgubile dragoceno vreme i nisu mogle da stignu do kuća. Presreli su ih Nemci... Seljaci su kasnije našli masakrirana tela svih četrnaest devojaka. Na čelu mrtve kolone ležala je Stoja Zmijanjac sa parčetom crvene četne zastave u ruci koju ni u smrti nije ispustila...«.

KOLONA NADE

U novembru mesecu 1944. godine održavao se prvi kongres omladine Srbije. Pored mnogih drugih, mladi su tada primili i jednu veliku i plemenitu obavezu: da pomognu krajevima koji su najteže stradali u toku rata. Bila je to nova akcija.

U prvo vreme, mladi brigadisti krenuli su u prikupljanje namirnica u svim okruzima. Tako je skupljeno preko sto vagona žita, 20 vagona pasulja, 10 vagona luka, masti i drugog.

Ali, to je bio tek prvi deo akcije. Možda čak i lakši od drugog. Jer, tada, neposredno posle rata, bilo je malo puteva i još manje pruga sposobnih za transport. Kamioni i vozovi, jednostavno, nisu mogli da prolaze. A i bilo ih je malo. Ono što je vredelo služilo je potrebama fronta.

Mladi akcijaši, ipak, nisu gubili nadu. Omladinci iz Čačka i Užica primili su obavezu da prenesu hranu u Sandžak i Crnu Goru. I to — na svojim plećima... Pošli su primerom svojih drugova iz Like i Krajine, koji su u toku rata tako prebacivali partizanske bolnice, magacine.

I, kolona mladih Čačana i Užičana krenula je prema Novoj Varoši. Odluka o tome bila je vrlo smela. Pod teretom, valjalo je prevaliti 87 kilometara, po velikoj strmini preko Zlatibora. A planina je već bila pod snegom...

Pošlo se u dve kolone. Prva, 20. marta ujutro, a druga sutradan. U njoj je bilo preko 800 omladinaca.

Za to vreme Sandžak je sa puno nade očekivao kolonu omladinaca. I ona je stigla. Donela je ovom opustošenom kraju Srbije preko 18 hiljada kilograma žita. Glad je izbegnuta u Sandžaku. To je bilo i najdraže priznanje mladim akcijašima.

SVETLI LIKOVI

U epopeji omladinskih radnih brigada, pored mnogih podataka, cifri, prevaljenih kilometara, prenesenih kilograma hrane, municije, bolnica, ranjenika — zabeleženi su, iako dosta šturo, primeri divnog, pojedinačnog požrtvovanja i herojstva.

Svetli likovi ratnih akcijaša. Ima ih puno i teško je izabrati među njima nešto što bi se moglo nazvati najlepšim. Svi su oni, na svoj način, lepi. Evo nekoliko povesti.

Za vreme najžešće ofanzive neprijatelja na Kozaru, grupa Cvijete Kecman imala je zadatak da prekopava puteve i da tako spreči nadiranje neprijateljskih tenkova. Partizanski protivtenkovski top tukao je po nemačkim tenkovima... Nemci su uspeli da učukaju partizanski top, ali tek pošto su pobili svu posadu i zaštitnicu. Kraj njega je stajao samo jedan partizan. Teško ranjen... Tada su priskočile devojke iz grupe Cvijete Kecman... Ponele su na rukama i ranjenog partizana i top, i preostalu municiju...

Mira Vuković iz sela Lipnika na Grmeču cele zime nosila je sa svojim drugaricama ranjenike, a na nogama je imala samo čarape...

U jeku Četvrte ofanzive dve mlade Drvarčanke nosile su uz obronke planine Šator ranjenika. Kad je pao mrak, u snežnoj oluji izgubile su vezu sa kolonom... Nosile su ranjenika dok i njih nije izdala snaga... Izjutra, borci su naišli na humku u snegu. Ugasio se život i ranjenika i devojaka.

Na berbu kukuruza u Sremu u brigadi »Stevica Jovanović« bio je i omladinac Đura Vajc. Radio je kao i svi ostali. Postao je i udarnik. A bio je slep...

Hronika omladinskih radnih akcija puna je takvih likova. Znanih i još više neznanih. Ali, njihov doprinos je ono što se može slobodno nazvati herojska epopeja ratnih omladinskih akcija mladih.

Dok traje obnova nema odmora

Kad su, u maju mesecu 1945. godine, umukli topovi, kada je oglašena pobeda nad neprijateljem, izvojevana uz mnogo žrtava i patnji, mlade ljude širom Jugoslavije zahvatio je novi radni elan.

Drug Tito je tada rekao:

»Borba za pobjedu u obnovi zemlje, u savlađivanju privrednih teškoća, sastavni je deo one velike borbe na bojnopolju u kojoj su ginule desetine hiljada omladinaca i omladinki...«.

Trebalo je obnoviti ono što je ratom bilo opustošeno. Jedna, opšta parola mogla se pročitati svuda, u školama, fabrikama, na fakultetima, na ulicama:

»Dok traje obnova — nema odmora!«

I mladi su se opet svrstali u brigade. U prve mirnodopske radne brigade. Nema, na žalost, tačnih podataka koliko ih je tada bilo, jer nije bilo škole, naselja ili frabrike u kojoj nije bila organizovana radna brigada. Ostali su samo šturi podaci koliko je i šta omladina uradila u periodu obnove širom zemlje, između 1945. i 1946. godine.

Već u leto 1945. godine, oko 1.500 zagrebačkih studenata i srednjoškolaca i 1.800 omladinaca iz Međumurja, počeli su žetvu u Slavoniji. Pet hiljada mladih Ljubljančana otišlo je da obrađuje kraška polja... Samo u Bosni, u to vreme, bilo je u radnim jedinicama 117.000 mladića i devojaka. Oko 4.000 omladinaca iz Like opravilo je 130 kilometara pruge, mladi Slavonci još 170 kilometara šina, a 3.000 Banijaca 25 kilometara koloseka. U takmičenju pred treći kongres Narodne omladine, više od 700.000 omladinaca dalo je blizu 6 miliona radnih dana! Popravljen je 5.700 kuća, 805 škola, 284 kilometra puteva, obrađeno 660.000 hektara zemlje i zasađeno 12 miliona stabala... Zbog svega toga, često je isticano: bez omladinskih radnih brigada obnova tek oslobođene zemlje ne bi tako brzo bila završena.

„Na prugu, na prugu...“

»Obraćam se tebi, omladino Jugoslavije, da budeš nosilac radnog oduševljenja, da budeš primer upornosti i samopožrtvovanja u izgradnji zemlje, kao što si bila u četvorogodišnjoj borbi za slobodu svoje zemlje, kao što su i u prošloj, 1945. godini, bila primjer u radu na obnovi zemlje...«.

Bile su to reči druga Tita u njegovoj novogodišnjoj poruci 1. januara 1946. godine. Bila je to poruka omladini Jugoslavije.

U to vreme, pokret dobrovoljnog omladinskog rada dobio je veoma široke razmere. Gotovo nije bilo lokalnih objekata u izgradnji na kojima mladi nisu bili angažovani. Poziv druga Tita, u nove akcije, mladi su prihvatili sa novim oduševljenjem. Odazvale su se stotine hiljada mladića i devojaka. Brigade su popunjavane, preko noći.

Tih dana, u Centralnom komitetu USAOJ-a, donesena je odluka:

»Mladi ljudi cele Jugoslavije žele da svojim dobrovoljnim radom izgrade jedan novi, veliki objekat, potpuno besplatno i u kratkom roku«.

Omladinci su to saopštili u zimu 1946. godine. Državni i privredni organi brzo su prihvatili ovu inicijativu i već u martu mesecu Centralni komitet USAOJ-a upućuje proglas omladini Jugoslavije na izgradnju pruge Brčko — Banovići.

Sa Trećeg kongresa omladine upućeno je pismo drugu Titu. U njemu je, pored ostalog, bilo rečeno:

»Treći kongres, skup najboljih omladinaca i omladinki, obavezuje se da će u određenom roku, uprkos svim teškoćama i naporima,

prugom biti prevezen ugajl iz Bosne u Vojvodinu, a hleb iz Vojvodine u Bosnu.

Širom zemlje orila se tada pesma: »Na prugu, na prugu, hej, dižimo brigade!«.

ŽELJE I RUKE

Za početak nove radne bitke, izgradnje pruge Brčko — Banovići, prve savezne radne akcije, izabran je Dan rada, 1. maj 1946. godine.

Iako do tada nisu radili tako velike objekte, omladinci, svrstani u brigade, uhvatili su se u koštac sa divljom prirodom Bosne, u žarkoj želji da kroz nepregledne šume, preko Majevice i drugih planina, izgrade nasip prve omladinske pruge.

Mada su znali kakve ih teškoće očekuju, akcijaši nisu ustuknuli. Činili su zaista čuda...

Na celom gradilištu bilo je malo mašina. Sve poslove, sve prepreke savladavali su mladi golim rukama i oduševljenjem.

Na celom gradilištu bilo je svega 14 kompresora, 21 mešalica, 13 drobilica, 23 buldožera i 14 pumpi... Bio je to ceo »mašinski park«. I to za prugu koju je trebalo izgraditi u dužini od 90 kilometara i koja se probijala najvećim delom kroz planinske masive istočne Bosne. Ali, ni to nije moglo da uspori radove i da dovede u pitanje rokove izgradnje.

... Na mestu zvanom Kiseljak, krajem septembra meseca, kada je akcija bila pri kraju, odigravala se prava drama. Zemljište na tom mestu počelo je da klizi. Stihija je gotovo raznela usek i nasip koji je bio izgrađen i nabijen.

Bilo je dovedeno u pitanje obećanje i obaveza graditelja. Da li će pruga biti završena do 29. novembra?

Sve brigade saznale su veoma brzo šta se dogodilo kod Kiseljaka. I svi su bili pred teškom dilemom. Ali se nisu predomišljali. Donesena je odluka da se na tom mestu podigne neobičan tunel, jednim delom ukopan u zemlji, a drugim, na površini. Sa Majevice je odmah zatim prebačena minerska brigada. Počela je prava bitka sa vremenom. U blatu, mulju, po mrazu, koji je već počeo da steže... Drama u Kiseljaku trajala je mesec dana. Završena je pobedom brigadista. Tunel je završen na vreme...

PRIČA SA MAJEVICE

Sada je to već sasvim izbledeli komadić hartije. Na njemu se teško naziru slova stare »Remington« pisaće mašine... Desetak redova i nečitak potpis. A nekad, junskih dana 1946. baš on je značio početak jedne drame u utrobi Majevice, početak izgradnje prvog pravog tunela koji su u istoriji radnih akcija probile omladinske brigade. Na pruzi Brčko — Banovići.

»Najteži objekat na našoj pruzi je tunel ispod Majevice, kod sela Tinje. On je dug 400 metara i od njega zavisi da li će pruga

biti izgrađena u predviđenom roku... Na tunelu nema dovoljno stručnih radnika i zato treba preduzeti vanredne mere... Svaka brigada poslaće iz svog sastava šest dobrovoljaca koji će proći kroz minerski kurs...«.

To je pisalo na ovom komadiću hartije. Nije prošlo mnogo vremena i osnovana je prva minerska brigada. Očekivale su je mnoge prepreke i teškoće. Nije bilo dovoljno alata. U jednom otkopu samo po jedna minerska lampa. Burgije su se morale okretati rukama. Ni ventilacije nije bilo. Tek kasnije, stigla su dva kompresora...

Ali radovi su napredovali. Posle mesec dana rada, dnevno se probijalo i po šest metara majevičke stene... Kad je već izgledalo da je bitka dobijena, dogodilo se nešto što niko nije očekivao. Zbog pogrešnih projekata jedan potkop skrenuo je sa ose tunela za pet metara. Mladi mineri se nisu predavali. Kad je samo za nekoliko dana projekat popravljen, još više su prionuli na posao.

Najzad, došao je 15. avgust. Između dva potkopa ostalo je samo još šest metara neprobijene stene. U deset časova i te barijere je nestalo. Kroz otvor u steni prvi je tada prošao miner Husein Hadžić. A onda duboko u utrobi Majevice, nastalo je veselje, zaorila se pesma. Radosti mladih minera nije bilo kraja. Probili su tunel 11 dana pre roka i 5 dana pre date obaveze.

PRVI VOZ

Malo ko zna: svoju prvu prugu, od Brčkog do Banovića, brigadisti su završili 22 dana pre roka, pre obaveze koju su dali celoj zemlji i drugu Titu. Uprkos svim teškoćama, skromnoj mehanizaciji, sasvim skromnom iskustvu u podizanju velikih objekata, a posebno železničkih pruga.

Prvi voz, pun uglja iz novog rudnika u Banovićima, koji je dobio ime »Tito«, krenuo je 7. novembra prema Beogradu. U tom rekordnom roku, od maja do novembra meseca, potpuno je završena i predata saobraćaju pruga normalnog koloseka, u dužini od 90 kilometara. Bila je završena, u stvari, prva pruga koja je omogućila punu eksploataciju bogatog ugljenokopa Banovići i brži ekonomski razvoj celog industrijskog bazena u široj okolini Tuzle, dok je Savska dolina, opet, povezana sa bogatim rudnim naslagama u Bosni.

Ali mala hronika o ovoj omladinskoj pruzi bila bi nepotpuna, ako se ne bi reklo da je na njoj učestvovalo više od 60.000 mladića i devojaka, u tri smene od po dva meseca. Oni su iskopali i ugradili u nasipe više od miliona i 300 hiljada kubika zemlje, 134 hiljade kubika kamena, podigli 22 mosta, postavili 90 kilometara železničkih šina.

To su samo neki podaci i cifre. Iza njih se kriju mnoge intimne priče, dani zajedničkog, požrtvovanog rada. Prva pruga bila je i prvo veliko iskustvo, veliki ispit. Ona je bila i velika škola.

Na ovoj pruzi rodila se i možda najlepša parola koja simbolizuje velik značaj akcija:

»Mi gradimo prugu — pruga gradi nas!«

Bilo je to geslo koje je ostvarivano sa isto toliko oduševljenja kao i radni zadaci na trasi. Održano je bezbroj kurseva na kojima su omladinci iz sela naučili da pišu i čitaju, mnogi su postali majstori, mineri, zidari. Nadoknađivali su ono što su izgubili u ratu... Omladinska naselja, već tada, iako prilično neopremljena, bila su košnice veselog života. Sa prugom se rađao i novi profil organizacije omladinske radne akcije.

OD ŠAMCA DO SARAJEVA

Samo što su završili svoju prvu prugu, od Brčkog do Banovića, mladi su ponovo objavili:

»I idućeg proleća kreću naše brigade. Na još jednu akciju. Grad ćemo u 1947. godini prugu od Šamca do Sarajeva. I nju ćemo izgraditi pre roka...«.

Nije bilo lako izreći ovakvu obavezu. Jer, po broju učesnika, novi poduhvat bio je četiriputa veći nego prethodni, a po dužini, pruga Šamac — Sarajevo tri puta je duža nego pruga Brčko — Banovići. Nova pruga imala je i veći ekonomski značaj, jer je trebalo da prođe kroz najbogatija nalazišta uglja i gvožđa, i da sa ostalim delovima zemlje poveže metalurške gigante, Zenicu, Vareš i dve koksare.

U rano proleće počele su da pristižu omladinske brigade iz cele zemlje. Nicala su njihova naselja u dolini reke Bosne.

Početak radne bitke nagovestio je ono po čemu se ova akcija posebno pamti u hronici omladinskih brigada: težak teren, kamenit, podvodan, šumovit, ispresecan plahovitom rekom...

I opet su vredne ruke zamenjivale oskudnu mehanizaciju. Na pruži je bilo svega 108 buldožera, 90 kompresora, 27 automatskih nabijača, 21 drobilica i 19 traktora.

Pa ipak, što se više primicalo leto, obrisi pruge bili su sve jasniji. Svaki njen kilometar — posebna je i uzbudljiva povest o napedoj borbi za rokove, o neprospavanim noćima, o udarničkim dekadama. Prave bitke vodile su se duž cele trase duge 242 kilometra. Vranduk, Lašva, most preko Save — bili su poprišta na kojima prosto niko nije znao za predah i odmor. Mladi mineri, od kojih su mnogi bili srednoškolci, razbijali su tvrdi kamen u dolini Bosne. I iskusni, stari mineri divili su se njihovom požrtvovanju.

Druga omladinska pruga bila je veliki objekat, koji je tražio i mnogo ruku. Zato su stalno stizale nove brigade. U avgustu mesecu, u najvećem jeku radova, na pruži je radilo oko 100.000 omladinaca iz svih krajeva naše zemlje.

ČASOVI BEZ SNA

Noći bez sna nisu zabeležene u izveštaje radnih brigada. Jednostavno, na pruži Šamac — Sarajevo bilo ih je toliko, da bi i za strpljive i uredne statističare to bio neizvodljiv poduhvat.

Kada se u leto 1947. godine procenjivalo da li će pruga biti završena na vreme, radovi su tekli do sada neviđenim udarničkim tempom. U celoj dolini reke Bosne odjekivale su bez prestanka mine

i pesme brigada. Nadmašivani su svi rekordi ispunjavanja normi koji su bili postignuti na pruži Brčko — Banovići. Od brigade do brigade, od gradilišta do gradilišta, strujala je samo jedna poruka:

»Pruga ne sme da zakasni zbog nas!«

Teško je opisati šta su, u stvari, značile te jednostavne reči. Zato ćemo ispričati šta se tih dana, na početku septembra meseca 1947. godine, događalo na dobojskom nasipu.

...Bio je to veliki objekat, jedan od najvećih na celoj pruži. U nasip je trebalo ugraditi preko 230.000 kubika zemlje. Brigadisti su bili spremni i rešeni da izvrše i taj zadatak. Ali zbog kiša i ne vremena, sasvim neočekivano, rok završetka radova došao je u pitanje.

Omladinci su tada doneli odluku: dobrovoljno produžiti radno vreme na 12 časova dnevno! U stvari, posle te Odluke više niko nije gledao koliko traje radni dan. Vreme kao da je gubilo svoju vrednost i jedino merilo bio je rok završetka pruge, rok završetka nasipa.

Poslednji dani su bili pravi radni uragan. Radilo se u blatu, po kiši. Brigade su se smenjivale samo za kratak predah, za jelo i san. Poslednja tri dana — punih 60 časova, — na dobojskom nasipu niko nije spavao! I šine su i na tom mestu položene — tačno kako su brigadisti obećali, u roku, na vreme.

VRANDUK JE POBEĐEN

Kad je počela izgradnja pruge Šamac — Sarajevo, svi su znali za najtežu prepreku. Bio je to tunel Vranduk. Iako su imali iskustvo sa majevačkog tunela, brigadisti su bili pred veoma teškim zadatkom.

Stručnjaci su tačno izračunali: kroz tvrde stene trebalo je probiti tunel dug 1.534 metra. A to je značilo da ispod zemlje valja izbaciti oko 10.000 kubika najtvrđeg kamena.

Štab omladinskih brigada je, zbog svega toga, još pre početka akcije, doneo novu odluku. U mnogim mestima širom zemlje obrazovane su specijalizovane, minerske brigade. Ubrzo su one počele da pristižu na gradilište. Prve mine na Vranduku ispaljene su 1. marta 1947. godine. Posle toga radilo se i danju i noću. Tunel je napadnut sa dve strane... Međutim, i pored zalaganja brigadista, u prvo vreme napredovalo se dosta sporo. Opet je nedostajala mehanizacija. Da rokovi izgradnje tunela, pa i cele pruge, ne bi zakasnili odlučeno je da se sve mašine prebace na Vranduk. Tada su stigle nove bušilice, kompresori. Počelo je brže krčenje puta kroz brdo, puta za novu prugu.

Praskale su mine na Vranduku. Ispaljeno je više od 40.000 kilograma eksploziva. A kada je pobeda bila sasvim blizu, niko od mladih minera nije hteo da izađe iz tunela. Svi su hteli da prisustvuju trenutku kad se probijaju poslednji metri kamene barijere.

Taj trenutak je došao jednog jutra početkom juna meseca. Beskrajno srećni, brigadisti prve i druge minerske brigade, zagrlili su se na malom otvoru, u dimu tek ispaljenih mina. Vranduk je bio

pobeden. Mladi graditelji su, u stvari, u toj pobedi prevazišli sebe. Za četiri meseca, oskudnim sredstvima, probili su jedan od najtežih tunela.

VOZOVI SADA TUTNJE...

Dolinom reke Bosne sada svakoga dana tutnje vozovi. Nose putnike na Jadran, ili ih vraćaju. U teretnim vagonima prenose se milioni tona čelika iz Zenice, uglja iz Kreke, najrazličitije robe iz modernih industrijskih preduzeća Bosne i Hercegovine. A svemu tome prethodnica je bila omladinska pruga Šamac — Sarajevo.

Kada danas putujete drugom omladinskom prugom, samo poneki znamen ostao je da svedoči o radnom heroizmu nekadašnjih graditelja. Teško bi, u stvari, bilo sve to što su mladi uradili zabeležiti samo na jednoj mermernoj spomen-ploči.

Bilans omladinskih brigada je zaista imponantan.

Vredne omladinske ruke u ovoj akciji položile su 242 kilometra otvorene pruge i 60 kilometara staničnog koloseka.

Prilikom izgradnje nasipa, probijanja useka i na drugim mestima, iskopano je, prevezeno i ugrađeno više od pet i po miliona kubnih metara zemlje i kamena.

Za betonske radove i pošljunčavanje pruge iskopano je 850.000 kubnih metara šljunka.

Izgrađeno je devet tunela u dužini od 2.480 metara (najduži tunel je Vranduk — 1.534 metra.)

Podignuto je i 17 mostova čija je dužina bila od 90 do sto metara. Takođe je izgrađeno 800 manjih mostova i propusta, čija je ukupna dužina 2.267 metara. Najveći most je »Most Narodne omladine Jugoslavije«. On premošćuje svojom dužinom od 600 metara drugu po veličini jugoslovensku reku, Savu kod Šamca.

To je najkraći bilans sa druge pruge, drugog velikog dara omladine izgradnji Jugoslavije. Da bi se shvatilo koliko je bilo požrtvovanje mladih brigadista, valja reći i to da je sav ovaj posao, cela pruga završena u rekordno kratkom vremenu — za šest meseci i 20 dana, 12 dana pre roka. Prvi voz prošao je novom prugom 17. novembra 1947. godine.

TREĆA VELIKA PRUGA

Posle pruge Šamac — Sarajevo, omladinske brigade postale su pravi specijalisti za postavljanje železničkih šina u najkraćem roku.

Tako je bilo i kada je donesena odluka da se gradi i treća omladinska pruga. Ona je građena takođe u Bosni, između Doboja i Banjaluke. Iako kraća od prethodne, između Šamca i Sarajeva, ova pruga je takođe bila težak radni zadatak za mlade graditelje. Njena trasa je prolazila kroz gotovo potpuno neprohodan teren, kroz divljinu bosanskih planina.

Radna bitka počela je još dok zima nije sasvim prošla, 1. marta 1951. godine. Više od 86.000 mladića i devojaka radili su u smenama po dva meseca. Jer, trebalo je izgraditi na tom pustom terenu 90 kilometara železničke pruge normalnog koloseka.

Iako su i u ovoj akciji učestvovali mnogi od onih brigadista sa pruge Brčko — Banovići, a takođe i oni sa pruge između Šamca i Sarajeva, ipak, bilo je više sasvim mladih graditelja za koje je trebalo omladinska pruga od Doboja do Banjaluke bila prvo »radno krštenje«. Naročito je bilo mnogo mladih srednjoškolaca iz Beograda i Zagreba, a takođe i iz ostalih gradova.

Pa ipak, radovi su tekli tačno prema predviđanjima stručnjaka. Bilo je tada i više mehanizacije nego na prvim omladinskim prugama. Ali, i pored toga, najveći deo posla, zbog teškog terena, morali su da obave brigadisti — rukama, svojom snagom.

Mladi graditelji su u toku proleća, leta i jeseni, iskopali blizu dva miliona kubnih metara zemlje i kamena i sve to, posle, ugradili u duge i debele nasipe. Podigli su i 34 mosta, a takođe i 295 betonskih propusta, čija je dužina iznosila više od dva kilometra. Pored otvorene pruge, postavljeno je i sedamnaest kilometara staničnog koloseka.

VODE SU TEKLE...

Na pruzi Banjaluka — Doboj, prilikom izgradnje tunela Ljeskove vode, dugog 1.506 metara, odigralo se ono što su neki kasnije nazvali — »institut tunelogradnje«. Jer, po vrsti radova, ovaj tunel je bio ne samo najteži i najveći na pruzi, već i nešto što se dotada nije davalo u ruke mladim graditeljima.

Do gradilišta, do »cevi« tunela brigadisti su dolazili spuštajući se vertikalnim šahtovima. Jer, duboko u zemlji, na pravcu kojim je trebalo da prođe tunel, pojavila se prvo voda, a onda i živi pesak.

Omladinci su radili danonoćno, ali, često je njihov trud bio uzaludan. Živi pesak je preko noći zatrpavao sve što je prethodna smena uradila. Često su i brigadisti, stojeći u podzemnom gradilištu, tonuli i do pojasa u žitko tle...

U septembru mesecu, kada su već mnogi verovali da će, i pored teškoća, tunel biti završen na vreme, neočekivano su se pojavile još jače podzemne vode. Brigadisti su morali da napuste, da se povuku iz tri šahta. Umesto njih, morali su da počnu kopanje jednog dubokog, otvorenog useka na čije će dno položiti izbetonirane tunnelske cevi. A to je značilo da treba iskopati, pored planiranog — a u istom roku — još sto hiljada kubika zemlje i kamena.

Čudljivo tle Ljeskovih voda nikako se nije predavalo. Graditelji su zato morali da pređu na rad u kesonima. Zato su osnovane i posebne brigade.

Pa ipak, strašna snaga prirode nije mogla da omete brigadiste. Završili su tunel na vreme. Završili su i još jedan tunel, Tromeđu, u ljutom kamenu na nepristupačnom terenu. Tako je bilo i sa trećim velikim objektom na ovoj pruzi, mostom preko reke Bosne. Zato je tradicija brigada na prugama ostala neokrnjena — i na trećoj. Prvi voz prošao je ovom prugom 20. decembra 1951. godine.

JOŠ OSAM PRUGA

Tri pruge u Bosni, Brčko — Banovići, Šamac — Sarajevo, i Banjaluka — Doboj, najveći su, ali ne i jedini doprinos omladine izgradnji našeg železničkog saobraćaja. U albumu radnih akcija za-beleženo je i još osam železničkih pruga, koje su iako nešto manje za pojedina područja zemlje imale velik značaj.

Najveća među njima bila je pruga između Nikšića i Titograda. Ona je duga 53 kilometra, ali zato je valjalo izgraditi mnoge objekte, kao što su mostovi na Zeti i Morači, devet tunela u dužini od 2.948 metara, zatim dva vijadukta, duge useke kod Danilovgrada.

Najteže je i u ovoj akciji bilo ono sa čime su se brigadisti sretali i na ostalim prugama — tunel Budoš, u dužini od 1.267 metara. Uz velike napore, ceo taj posao u krševitim predelima Crne Gore završen je za četiri meseca 1947. godine. Na dan ustanka crnogorskog naroda protutnjao je prvi voz od Nikšića do Titograda. Omladina, Crne Gore, a sa njom i graditelji iz ostalih republika, bili su radosni i ponosni zbog svog novog radnog dela.

U kartu železničkih pruga Jugoslavije, ucrtano je tih godina, baš zahvaljujući mladima, još sedam manjih pruga: Kučevo — Brodice, 16 kilometara, Puračić — Doboj, 7 kilometara, Sežana — Dutovlje, 7 kilometara, zatim pruga Gradačac — Modrič, Goleš — Belačevac, Foča — Goražde i Tresje — Borovnica u Sloveniji. Iako kratke, ove pruge izvanredno su korisne, naročito za pojedina industrijska postrojenja ili poljoprivredna dobra, jer su ih povezala sa glavnim železničkim magistralama.

Ipak, album radnih akcija bio bi nepotpun ako se ne zabeleži i još jedan detalj: brigadisti su se u tim godinama odužili i najmlađima. Podigli su pionirske pruge u Beogradu, Zagrebu, Sarajevu, Ljubljani i Skoplju.

TITO NA PRUGAMA

U svim akcijama, na izgradnji svih omladinskih pruga, graditelji su uvek imali jednu veliku i lepu želju: da vide i pozdrave druga Tita. Jer, on je uvek visoko ocenjavao značaj dobrovoljnog omladinskog rada, doprinos koji su mladi davali socijalističkoj izgradnji naše zemlje. Drug Tito je pratio tok radova svake velike akcije i, kad god su mu državnički poslovi to dozvoljavali, nalazio vremena da dođe među brigadiste.

Susreti druga Tita sa mladim graditeljima posebno su i uzbudljivo poglavlje u hronici radnih akcija.

Sa pruge Brčko — Banovići brigadisti su redovno obavestavali druga Tita o izvršenim obavezama, o napredovanju radova. U danima kad se na prvoj omladinskoj pruži razgorevalo veliko takmičenje, svim gradilištima je prostrujala radosna vest: 26. septembra 1946. dolazi nam u posetu drug Tito! Oduševljenju brigadista nije bilo kraja. Bili su ponosni što mogu ne samo da mu pričaju o svojim radnim poredama, nego što su u stanju i da ga provezu svo-

jom prugom. Iako se pruga još gradila, drug Tito se tada, oduševljeno pozdravljen od hiljada brigadista, provozao završenim delom pruge. Na mitingu koji je istog dana održan, on se obratio mladim brigadistima i pored ostalog rekao:

»Ovdje se kuju novi ljudi. Ovdje se prekaljuju i izlaze iz rada novi ljudi sa novim pojmovima o radu. Stvara se jedan radni kolektiv koji se ponosi svojim radom, onim što stvara svojim sopstvenim rukama...«.

I kada je bila završena pruga Šamac — Sarajevo, na mitingu u glavnom gradu Bosne i Hercegovine drug Tito se obratio graditeljima druge omladinske pruge, između ostalog i sledećim rečima:

»Vi ste svojim radom pokazali primjer drugima kako treba raditi. Vi ste na gradilištima železničkih pruga, na građenju drugih velikih objekata, kao i radnici u fabrikama onaj nosilac radnog stvaralačkog elana koji podstiče sve što pošteno misli u ovoj zemlji, na nove podvige, na nov rad.«.

OTVORENE PERSPEKTIVE

Svim omladinskim prugama i danas tutnje vozovi. Mnogo brže i sigurnije nego u vreme kad su ih mladi završavali i predavali železničarima da sastave prve kompozicije i redove vožnje.

U vreme kad se govori o potrebi elektrifikacije pruga, oni koji pomno gledaju na karte železničkih magistrala u našoj zemlji, nikada ne zaboravljaju doprinos mladih. Jer, to je bilo izvanredno značajno na početku podizanja nove industrije Jugoslavije. Bio je to, u stvari, prvi preduslov za brže korišćenje prirodnih bogatstava, za bolje povezivanje industrijskih reiona naše zemlje. Jer, u periodu izgradnje teške industrije, jedan od osnovnih zadataka bilo je obezbeđenje dovoljno sirovina, pre svega gvožđa i uglja. Zato su mladi i hitali da njihove pruge stignu i ispresecaju Bosnu, koja je do tada imala samo pruge uzanog koloseka.

Prugom Brčko — Banovići povezana je dolina Save sa rudarskim basenom u okolini Tuzle; prugom Šamac — Sarajevo povezana je dolina Bosne, bogata ugljem i gvoždem, sa centrima crne metalurgije; pruga Banjaluka — Doboj rasteretila je železničku magistralu Beograd — Zagreb i povezala industrijske i sirovinske centre Bosne. Pruga Nikšić — Titograd bila je, u stvari, prva pruga normalnog koloseka u Crnoj Gori.

Omladinske pruge nisu omogućile samo dolaženje do rudnih bogatstava, već su značile i prvi korak, prvi uslov za bržu industrijsku izgradnju u mnogim krajevima naše zemlje. U godinama koje su zatim dolazile, kraj ovih pruga nikla su mnoga industrijska preduzeća. Koliki je značaj dobrovoljnog omladinskog rada na prugama, najbolje se vidi iz podataka da su sve one građene samo po nekoliko meseci. A to je, na početku razvitka naše industrije, sigurno bilo najvažnije.

Veliki put

Još dok su gradili pruge, mladi su imali i novu ideju: graditi i velike, moderne puteve. U zemlji, ratom opustošenoj, to je, možda, bilo najpotrebnije.

Malo je, sigurno, onih koji tačno znaju kada je počela izgradnja velikog puta — autoputa »Bratstvo-jedinstvo« koji spaja severozapad i jug naše zemlje. A evo pouzdanog obaveštenja: prvi radovi na trasi Autoputa počeli su 1946. godine u blizini Zagreba. U tom poduhvatu učestvovali su, pored omladinskih brigada, i pripadnici Armije i brigade Narodnog fronta.

Ali, veliki put je tražio da se sve pripreme izvrše na najbolje mogući način. Iduće, 1947. godine znatno je proširen obim pripremljenih radova. Duž deonice između Beograda i Zagreba podizana su naselja, otvarana pomoćna gradilišta.

Tada je i drug Tito govorio:

»Da bismo bili napredna zemlja, moramo izgraditi i moderne, nove ceste. Prvo ćemo početi izgradnju Autoputa Beograd — Zagreb i na taj način povezati ne samo naša dva najlepša grada, već i mnoge naše krajeve, sa cestama koje će se na njega nastavljati. Autoput treba odmah početi... Treba na djelu da pokažemo kakvim koracima i kojim putevima će se razvijati nova Jugoslavija«.

Ove reči Predsednika Tita mladi širom Jugoslavije prihvatili su sa ogromnim oduševljenjem. Ponovo su se svrstavali u svoje brigade. Prvog aprila 1948. godine bili su na startu, na deonici dužoj 382 kilometra. Njihova velika želja bila je da što pre počnu izgradnju svog velikog puta koji je nosio najlepše ime »Bratstvo-jedinstvo«.

TRASA U RAVNICI

Graditi prvu deonicu Autoputa »Bratstvo-jedinstvo« činilo se na prvi pogled lakim poduhvatom. Njegova trasa prolazila je prostranim ravnica Srema i Slavonije. Ali, bio je to, u stvari ogroman zadatak. Valjalo je izgraditi moderan put od Beograda do Zagreba. Iskustvo brigadista u toj vrsti posla bilo je malo — graditi željezničke pruge svakako je bio drukčiji posao. Istina, opet je trebalo iskopati mnogo hiljada kubika zemlje, podići mostove, nadvožnjake, propuste — ali, trebalo je, na celoj dužini, položiti i glatku betonsku i asfaltnu traku kolovoza.

Zbog svega toga pune tri godine na ovoj deonici vodila se velika radna bitka. Trebalo je savladati nove teškoće. Trasa Autoputa prolazila je kroz ravničarski kraj, pa je zato trebalo izgraditi mnoge nasipe. Veličina samo tog poduhvata može se ilustrovati jednom cifrom: u nasipe je ugrađeno blizu 18 miliona kubnih metara zemlje. Pre toga, trebalo je skinuti humus sa tri miliona kvadratnih metara polja, livada i oranica. Valjalo je prebaciti i više od pola miliona vagona raznog materijala.

Obim radova na ovoj deonici teško se može videti samo u ciframa i podacima. A kako je izvršavan postaje jasno ako se zna da je u ovoj akciji bilo samo oko 200 mašina. Zbog toga su brigadisti pune tri godine vodile tešku bitku sa prirodom, sa zemljom. Trasa Autoputa na ovoj deonici prolazila je i kroz prostrane slavonske šume. Valjalo ih je najpre raskrčiti. Omladinci su taj posao obavili sekirama i ručnim testerama, jer električnih testera, nije bilo. Na tom mestu, kasnije, vodila se jedna od najvećih radnih bitaka na Autoputu.

BITKA JE DOBIJENA

Na celoj trasi Autoputa, između Beograda i Zagreba, te, 1948. godine vođene su mnoge radne bitke.

U Spačvanskoj šumi trebalo je podići nadvožnjak preko željezničke pruge. Praktično, izgraditi nasip visok 9 metara, u dužini od oko desetak kilometara.

Ali, spačvanski nadvožnjak nije bio jedini veliki objekat na deonici između Beograda i Zagreba. I izgradnja mosta na Bosutu, zatim mostova na Orljavi i Čazmi bila je takođe teška i naporna. Omladinci su gradili i još 730 betonskih objekata, propusta i nadvožnjaka. Da u tom poslu ne bi zakasnili, omladinci su duž cele trase Autoputa postavili 500 kilometara privremene pruge normalnog koloseka i blizu 800 kilometara uzanog koloseka.

... Tri godine ogromnih napora su prošle. Autoput je građen 1948, 1949. i 1950. godine.

Bitka je dobijena 15. jula 1950. godine, kada je predat saobraćaju Autoput između Beograda i Zagreba. Bio je to rezultat i delo 319.000 devojaka i mladića iz svih krajeva naše zemlje. U albumu radnih akcija njihov podvig zapisan je zlatnim slovima: izgradili su

deonicu Autoputa između Beograda i Zagreba, najveći objekat prvog petogodišnjeg plana koji je, ostvarivao osnovne uslove za socijalistički razvitak Jugoslavije.

NASTAVAK U SLOVENIJI

Još dok su gradili deonicu između Beograda i Zagreba, mladi su dobro znali — to je samo početak, to je deo velikog puta. Ali, izgradnja zemlje tražila je da se za trenutak zaustave u tom velikom poduhvatu. Otišli su na druga gradilišta. Puni osam godina zastave brigada viorile su se na bezbroj drugih mesta, novih fabrika, hidrocentrala ...

Ali, mladi nikada nisu zaboravljali svoje veliko započeto delo, svoj put. Želeli su da mu se vrate ...

Taj trenutak je došao — 1. aprila 1958. godine. Omladinci su nastavili svoju akciju izgradnje Autoputa. Nastavak je bio u Sloveniji i jednim delom u Hrvatskoj. U stvari, nova deonica, duga 80 kilometara, gradila se između Ljubljane i Zagreba. Za akciju se prijavilo četiri puta više brigadista nego što je bilo potrebno. Stručnjaci su izračunali da u radovima treba da učestvuje 50.000 omladinaca, a prijavilo se 200.000.

Početak radova na deonici između Zagreba i Ljubljane izgledao je drukčije nego na drugim mestima. Na gradilištu je sada bilo više modernih mašina, a omladinci su izvodili radove zajedno sa građevinskim preduzećima. I omladinska naselja su bili pravi mali gradići, mnogo udobniji nego ranije.

Sve to dovelo je do odličnih rezultata. Kad je Autoput između Zagreba i Ljubljane bio predat saobraćaju, stručnjaci su ustanovili — kolovoz je odličnog kvaliteta. Mladi su tako dobili novu vizu da i dalje grade svoj veliki put.

I U SRBIJI I U MAKEDONIJI

Posle deonice u Sloveniji, mladi su doneli odluku: nastavljamo naš put! Ove, 1959. godine gradićemo u Srbiji između Paraćina i Niša, i u Makedoniji između Demir Kapije i Negotina na Vardaru. Dužina obe deonice — 110 kilometara.

Na deonici u Srbiji pred mlade graditelje isprečila se tada prepreka koju ranije nisu sretali — velika čudljiva reka, Velika Morava. Trasa je prolazila kraj njene desne obale. Na jednom mestu, kod Bujmira, Autoput je prolazio uz samu reku. To je značilo da treba podići dugačak potporni zid i na taj način obezbediti kolovoz. Mladi su zagazili u reku i kopali u vodi i mulju temelje za kameni potporni zid. Reka se, međutim, nije predavala. Često je samo za jednu noć odnosila sve što su brigadisti uradili prethodnih dana. O tome svedoči i dnevnik Štaba gradilišta na Bujmiru:

«... Niko od nekoliko stotina brigadista neće zaboraviti prošlu noć. Već oko 10 časova sa gradilišta je u naselje stigla vest da Morava nadolazi, da preti da probije drvene oplata, da raznese nasip. Trebalo je samo videti šta se onda dogodilo. Bez poziva, bez koman-

de, sve brigade koje su se odmarale, otrčale su prema gradilištu ... Poskakali su brigadisti u vodu. Mnogi su zapali do pojasa u virove. Na prednjem zidu oplata pretila je najveća opasnost. Neko je pozvao: »Drugovi, ovamo da zgradimo reku!« Na tom mestu našlo se preko sto brigadista. Voda je prodirala. Da bi je sprečili da ne jurne svom snagom u temelje potpornog zida uhvatili smo se za ruke ... Voda nas je gurala prema temelju ... Drugi su za to vreme popravljali oplatu, prebacivali zemlju ... Mladi su podupirali debele daske svojim plećima ... Posle 48 časova — uspeali smo da sačuvamo temelje potpornog zida ... «

To je svedočanstvo o jednom podvigu. Ali i graditelji sa deonica u Makedoniji, između Demir Kapije i Negotina na Vardaru, izvršavali su svoj zadatak. Tako je radna bitka za veliki put, vođena te godine na dva fronta, završena u predviđenom roku.

KROZ KLISURE I MOČVARE

Godine 1960. nastavljala se izgradnja Autoputa, koji je sve više žurio na jug. Brigade su opet s prvim danima proleća stigle na deonice od Niša do Grdelice u Srbiji i između Udova i Devđelije u Makedoniji. Gradile su, na obe deonice, 113 kilometara puta. I opet su morali da se bore sa rekama — Južnom Moravom i Vardarom: gradili su sedam mostova, 16 nadvožnjaka i podvožnjaka, 89 propusta i mnoge druge objekte. Na nekoliko mesta, u toku izgradnje, pojavljivale su se podzemne vode. Brigadisti su morali da iskopaju mnogo zemlje, da podignu mnoge nasipe.

Deonica od Niša do Grdelice bila je uvod u ono što je počelo sledeće, 1961. godine. Uvod u bitku sa Grdeličkom klisurom. Na ovom mestu, na uzanom prostoru kroz koji protiče reka, prolaze stari put i železnička pruga, trebalo je preseći i trasu za novi, moderan kolovoz. Uslov je bio da se zbog izgradnje ne prekine ni železnički, ni drumski saobraćaj. I. saobraćaj nije bio prekinut, iako su omladinci u Klisuri probijali i nekoliko tunela. Na nekih desetak kilometara: tunel kod Manojla, 333 metara i u Krušincima — 328 metara. Na tih 10 kilometara kroz Klisuru omladinci su podigli 80 većih betonskih objekata i još 273 manja; most preko Južne Morave kod Mominog Kamena raspona od 230 metara, vijadukt u Predejanimu, i još jedan, u Vladičinom Hanu. Svaki je bio dugačak po 200 metara.

Mladi su postali majstori za tunele, vijadukte i mostove — za sve objekte koji se grade na modernim putevima. Postali su i majstori za savlađivanje močvara, jer su te godine proveli svoj put preko močvarnih terena kod Bujanovca i Kumanova.

POSLEDNJI KILOMETRI

U proleće 1962. godine, mladi širom Jugoslavije već su na putnoj karti naše zemlje sasvim jasno videli: ostalo je samo malo pa da njihov veliki put, Autoput Bratstvo-jedinstvo bude potpuno završen. Bilo je ostalo da se izgradi deonica između Paraćina i Beograda i od Skoplja prema Titovom Velesu.

Ubrzo je napravljen plan. U 1962. godini izgraditi deo od Paraćina do Osipaonice. Iako su radovi na ovom mestu bili prilično teški, jer je trebalo iskopati ogromne količine zemlje, rokovi predaje puta saobraćaju nisu menjani. Na toj deonici brigadisti su uspešno savladali i jednu prepreku sličnu onoj kod Bujmira. Da bi trasa autoputa prošla kroz bagrdanski tesnac, korito Velike Morave moralo se pomeriti za oko 20 metara udesno. Zadatak je bio neobično težak, ali je, zahvaljujući brigadistima i građevinskim preduzećima, bio uspešno izvršen. Autoput je prošao kroz bagrdanski tesnac. Prošao je i preko Velike Morave, mostom kod Čuprije, dugačkim 275 metara, izgrađenim od prenapregnutog betona.

Slične bitke vođene su te godine i na gradilištima u Makedoniji. Za 1963. godinu bio je predviđen samo jedan radni zadatak. Trebalo je izgraditi poslednju deonicu autoputa, od Osipaonice do Beograda. Ona je bila duga 58 kilometara. Ali, po obimu zemljanih radova veća nego akcija u 1962. godini. Teško je opisati koliko su poleta i oduševljenja brigadisti iz cele zemlje pokazali gradeći poslednje kilometre autoputa. I rok izgradnje je bio kraći nego ranije — za sve je predviđeno samo pet i po meseci. Ali, to ni u jednom trenutku nije dovelo u pitanje završetak autoputa koji je te jeseni stigao i u glavni grad.

VELIKI PUT VELIKE KORISTI

Lepu i sunčanu jesen 1963. godine, pamte hiljade devojaka i mladića. Bilo je to jesen velikog slavlja onih, znanih i neznanih heroja rada, koji su učestvovali u izgradnji Autoputa »Bratstvo-jedinstvo«.

Dvadesetog oktobra 1963. godine bila je završena poslednja deonica velikog puta. Tog dana završeni su poslednji metri, autoput je stigao u glavni grad Jugoslavije, Beograd. To je sigurno bila i najlepša čestitka Beogradu za 19-godišnjicu njegovog oslobođenja.

Radnu pobjedu blizu pola miliona devojaka i mladića, koji su devet godina gradili Autoput, slavili su ne samo oni već i svi ljudi u našoj zemlji. Bio je završen najduži i najmoderniji, u to vreme, put u našoj zemlji.

Prolazeći kroz privredno-nerazvijena područja, kroz velike industrijske centre, spajajući četiri naša najveća grada, Autoput je predstavljao jedinstveni privredni objekat. Drumski saobraćaj koji je postajao sve važniji i intenzivniji mogao je brže da se razvija i da koristi industriji za koju je dinamika prometa počinjala da ima presudan značaj. Autoput je primio ulogu »brzog transportera«. Otvarale su se, njegovom izgradnjom, nove perspektive za hiljade mesta na magistrali severozapad — jugoistok. Počela je i modernizacija ostalih puteva koji su imali vezu sa Autoputom.

Značaj Autoputa je bio mnogostruk. Jugoslavija je njime dobila i izvanrednu putnu turističku magistralu. Glavni turistički tokovi Evrope više nisu zaobilazili našu zemlju.

O značaju Autoputa u to vreme samo se govorilo. U godinama koje su, zatim, došle sve je to postalo očevidno. I danas, on mnogo znači i za privredu i za turizam.

Vesnici industrije

Danas, sve to pomalo pada u zaborav. Naša zemlja staje u red razvijenih industrijskih zemalja. Govorimo o automatizaciji i elektronici u našim preduzećima. Postižemo zavidne rezultate. Ali, baš zbog toga, valjalo bi se podsetiti na reči druga Tita iz jednog intervjua povodom desetogodišnjice omladinskih radnih akcija. On je tada rekao:

»Ja mogu mirne duše ovdje kazati da je ulogu naše omladine u obnovi zemlje i u prvim godinama izgradnje bazične industrije imala odlučujući značaj u savlađivanju naših ekonomskih teškoća u tom periodu«.

Kad se prelistaju mnogobrojni dokumenti i hronike, novinski kompleti od pre jedne decenije, onda i samo naslovi nedvosmisleno kazuju: omladinci su bili pioniri industrijalizacije i elektrifikacije Jugoslavije. Ako se tome doda da su najveći deo tog svog poduhvata ostvarili uporedo sa izgradnjom pruga i autoputa, između 1947. i 1963. godine, onda njihov doprinos dobija još jednu, značajnu dimenziju.

Gradilišta novih fabrika, hidrocentrala, nikla su u tom periodu širom zemlje. Mladi su podizali kompletne velike fabrike za do tada neviđeno kratko vreme. Gradili su ih, od temelja do poslednje cigle na fabričkim dimnjacima, a onda su jedni ostajali u njima i počinjali proizvodnju, a drugi hitali na nova gradilišta. Zaustavljali su ćudljive reke, pregrađujući ih branama, da bi kasnije u zabitnim planinskim selima, iz kojih su mnogi omladinci dolazili na akciju, zablistala svetlost.

Omladinske fabrike i centrale bile su, zaista, prvi vesnici industrijalizacije i elektrifikacije naše zemlje.

PRVA FABRIKA

I mali, hroničarski prikaz doprinosa mladih industrijalizaciji i elektrifikaciji naše zemlje, pokazuje koliko je bio velik njihov poduhvat. Iako je započet u vreme velikih radnih akcija na izgradnji omladinskih pruga u njihovom albumu jedna od najsvetlijih stranica je ona o fabrikama mladih brigadista.

Dok su 1947. godine brigade mladih hitale prema Šamcu i Sarajevu da grade drugu omladinsku prugu, nedaleko od Beograda, u Železniku, počela je i izgradnja fabrike teških alatnih mašina »Ivo Lola Ribar«. Bila je to prava fabrika u našoj zemlji. Takav poduhvat je oduševio mlade.

Sve je bilo nepoznato. Fabriku je trebalo podići na podvodnom terenu, u Makišu, nedaleko od Beograda. Trebalo je izgraditi hale široke i po stotinak metara. Postaviti čelične krovne konstrukcije, napraviti dobra betonska postolja za teške glodalice i strugove.

U Makiško polje brigade su stizale iz svih republika. Godine 1947. ovo gradilište proglašeno je za drugu saveznu radnu akciju. U toj, prvoj godini, bez obzira na teške uslove i malo iskustvo, završena je trećina radova. Kao i na drugim mestima gde su radili omladinci, tako je i u fabrici »Ivo Lola Ribar«, dok su još podizane fabričke hale, u onima koje su bile završene — počela proizvodnja. Fabrika je davala polufabrikate za crnu i obojenu metalurgiju, pa čak i serije kompletnih mašina — alatlika. Petnaest hiljada omladinaca koji su gradili fabriku, predali su u proleće 1948. godine radnu štafetu drugim omladinskim brigadama koje su konačno završile posao. Tako je, za dve godine, završen industrijski prvenac omladine.

NIČU DIMNJACI

Iako je fabrika »Ivo Lola Ribar« u Železniku bila najpoznatija među onima koje su gradili omladinci, ni ostale nisu bile manjeg značaja. U svim krajevima zemlje nicali su fabrički dimnjaci — delo mladih graditelja.

Kada i u Železniku, u Žitnjaku kraj Zagreba, počela je izgradnja fabrike »Jedinstvo« i još jedne u Kamniku, u Sloveniji. I jedna i druga fabrika proizvodile su mnoge uređaje. Jedna za hidrauliku i parne kotlove, a druga za prehrambenu i hemijsku industriju. Na gradilištima ovih fabrika bilo je u toku dve godine blizu deset hiljada brigadista. Vrednost radova samo na fabrici »Jedinstvo« premašivala je, prema tadašnjim procenama, 60 miliona dinara.

Mladi su dizali fabrike i u Bosni, bogatoj rudama. Na vest da će u proleće 1948. godine početi proširivanje železare u Zenici, odmah je stiglo preko 9.000 brigadista. Bili su, u stvari, pioniri tog poduhvata. Kopali su kanal kojim je skrenuta reka Bosna i na taj način oslobođeno zemljište za proširenje metalurškog kombinata. U izgradnji Zenice omladinci su, u stvari, učestvovali više godina. Oni su gradili prvo stambeno naselje današnjeg modernog industrijskog

grada. Početkom 1950. godine to je bila najvažnija akcija omladine Bosne i Hercegovine. Blizu deset hiljada omladinaca podizali su, zatim, temelje valjaonice, radili na visokim pećima i na branama za taložne bazene.

Omladinci su radili i na drugim mestima u Bosni: u Doboju podizali veliku ciglanu, pomagali prilikom izgradnje koksare u Lukavcu i na drugim velikim industrijskim objektima koji se koriste ogromnim prirodnim bogatstvima Bosne.

FABRIKE, KOMBINATI ...

U maju 1950. godine, nedaleko od Užica, omladinci su na ledini počeli da kopaju temelje za jednu od najvećih valjaonica bakra u Srednjoj Evropi. O malom mestu Sevojnu i onome što se događalo tih dana u njemu svet je bio upoznat. Jugoslavija je time činila jedan od prvih koraka da ne prodaje više svoj bakar, već da ga prerađuje, pa tek onda iznosi na svetsko tržište. Godine 1950. više od 50 brigada završilo je obimne i teške zemljane radove. Akcija je nastavljena još dve godine. Više od 19.000 devojaka i mladića završilo je podizanje velikih hala. Onda su došli stručni majstori i valjaonica je počela da proizvodi dragocenu robu.

Gotovo istovremeno kad je započeta izgradnja valjaonice bakra u Sevojnu, takođe u nekada mirnom seoskom kraju, nedaleko od Goražda, u selu Vitkovićima, počela je još jedna radna bitka. Pet hiljada brigadista iz Bosne i Hercegovine gradili su novi hemijski kombinat ... Nadomak ovog kradilišta, samo u Foči, mladi Bosanci su gradili gotovo sasvim ponovo preduzeće »Maglič« i podizali modernu fabriku lesanit ploča »Sutjeska«.

U junu mesecu 1949. omladinci iz svih krajeva Srbije gradili su kod Arandelovca i Mladenovca kombinat nemetala, a u Krajevju fabriku magnetinskih opeka, danas poznatu pod imenom »Magnehrom«.

VISOKE PEĆI I AUTOMOBILI

Spisak omladinskih fabrika zaista je dugačak. Gotovo da nema kraja u našoj zemlji kojem mladi nisu darovali po neki industrijski gigant. Oni su podizali nove objekte gotovo za sve privredne grane.

Bilo je dobro poznato: Crna Gora, neposredno posle rata nije imala većih preduzeća. I mladi su se latili posla da u Nikšiću izgrade veliku železaru. Oko 3.000 brigadista, zajedno sa građanima, počeli su 1951. godine prve radove, postavljanje temelja na površini od 60.000 kvadratnih metara. Koliki je to doprinos bio najbolje se vidi iz podataka da je tada vrednost omladinskog rada procenjena na dve milijarde dinara.

Kada su mladi završavali valjaonicu bakra u Sevojnu, znalo se da je to u tesnoj vezi sa još jednom fabricom — fabricom kablova u Svetozarevu.

Jer, one su se međusobno dopunjavale: Sevojno je davalo polufabrikate, a fabrika kablova »Moša Pijade« u Svetozarevu, trebalo

je da ih pretvara u finalne proizvode. Od proleća do jeseni 1952. godine u izgradnji giganta u Svetozarevu učestvovalo je 13.000 omladinaca i omladinki. Za godinu dana oni su završili samo najvažnije objekte, ali su najviše doprineli da nova fabrika počne na vreme da proizvodi za domaće i strano tržište.

Mladi su postavljali i temelje automobilskoj industriji. Omladinske brigade bile su 1959. godine prve na gradilištu velike fabrike automobila u Kragujevcu. Te godine mladi su bili angažovani na zemljanim radovima, a zatim, u 1960. i 1961. godini oni su učestvovali i u montaži konstrukcija hala i mašina sadašnjeg velikog automobilskog zavoda »Crvena zastava«.

DEVOJAČKA FABRIKA

Godina 1950. bogata omladinskim radovima na svakovrsnim objektima, od Auto-puta, preko niza industrijskih postrojenja i hidrocentrala, do studentskih naselja u velikim gradovima, završena je, u stvari, akcijom za postavljanje temelja fabrike u Novom Pazaru u kojoj će se zaposliti, uglavnom devojke. Bila je to, u stvari, prva fabrika u do tada veoma zaostalom Sandžaku. Baš zbog toga, ona je mnogo značila za izmenu načina života i shvatanja ljudi u ovom kraju.

Izgradnja ove fabrike trajala je šest godina. Omladinci su je prvi počeli. U to vreme ona je trebalo da bude nešto najmodernije u tekstilnoj industriji, da štampa tekstil napravljen od veštačkih vlakana. Mladi brigadisti su to odlično znali, pa su iz godine u godinu nastavljali radove na ovom objektu. Naročito ih je bilo mnogo na gradilištu 1951. i 1952. godine. Omladinci su bili i najvredniji kada se fabrika završavala. Provedeno je mnogo napornih dana i besanih noći da se podignu velike hale i montiraju moderne mašine. Bili su to savremeni, četvorobojni automatski razboji, koji su mogli da izrađuju i najkomplikovanije dezene tkanina. Koliko su omladinci dobro obavili svoj posao vidi se i po tome što je na samom startu fabrika koristila 83 odsto svojih kapaciteta. Među radnicima za razbojima najviše je bilo devojaka koje su i učestvovala u izgradnji ovog prvog sandžackog giganta.

Bitka za svetlost

U albumu radnih akcija posebne stranice ispisane su velikim doprinosima mladih da se stvore, u kratkom periodu, veliki, novi izvori svetlosti. Iako su gradili pruge, puteve, mladi su dobro znali da njihov poduhvat u podizanju novih industrijskih postrojenja neće moći da donese željene rezultate, ako se ne obezbedi dovoljno dragocene električne energije. Zato su se prihvatili još jednog nemarnskog posla — izgradnje velikih hidrocentrala.

Koliko je bio doprinos mladih najbolje pokazuje nekoliko podataka godine 1939. u Jugoslaviji je proizvedena milijarda i 100 miliona kilovat-časova električne energije, tako da je po stanovniku proizvodnja iznosila samo 71 kilovat-čas. U 1956. godini, na svakog Jugoslovena dolazilo je 430 kilovat-časova električne energije. Za nešto više od jedne decenije, proizvodnja električne energije se upepetostručila. Takav skok ostvarilo je malo zemalja u svetu.

Malo ko zna kako je došlo do ove velike promene. Evo odgovora: u periodu od 10 godina — između 1947 i 1957. godine — izgrađene su velike hidrocentrale: Jablanica, Zvornik, Vinodol, Vlasi i Mavrovo. One nisu samo povećale broj kilovat-časova, nego i geografski izmenile te krajeve. Temelje ovih pet najkrupnijih objekata velikog plana elektrifikacije naše zemlje postavile su baš omladinske radne brigade dugogodišnjim radom.

UKROČENA NERETVA

Samo tri godine posle oslobođenja, elektroprivredni stručnjaci su pripremili projekat: u dolini Neretve trebalo je izgraditi 13 hi-

drocentrala. Prva od njih bila je Jablanica, na ušću Rame u Neretvu.

Bilo je to početkom 1947. godine. Mladi su tih dana bili na izgradnji pruge Samac — Sarajevo. Ali, nisu zaboravljali na Jablanicu. Samo što su završili poslove na najtežem objektu svoje druge pruge, na tunelu Vranduk, pohitali su u dolinu Neretve. U toj prvoj brigadi bilo je 350 omladinaca, novopečenih minera. Taj mali odred odmah je stao rame uz rame sa starim prekaljenim radnicima. Zajedno su probijali dva najvažnija tunela na Jablanici: Paprasko i Ramu. Posao je bio težak i na gradilište su stalno stizale nove brigade iz okolnih mesta. Sredinom 1950. godine, na gradilište brane hidrocentrale stiglo je pet omladinskih brigada iz Bosne i Hercegovine. U njima je bilo oko 900 omladinaca i omladinki. Radili su sve poslove, od kopanja tunela do betoniranja pomoćnih brana. Rastao je gigant na Neretvi. Godine 1952. omladina Bosne i Hercegovine odlučila je da najveći broj brigada stigne na ovo gradilište. Oni su gradili novi auto-put između Konjiča i Jablanice, a takođe i železničku prugu između ova dva grada. Radili su i drugo, podizali objekte i glavne brane, strojarnice i obezbeđivali akumulaciono jezero. Kada je 1954. godine centrala puštena u rad, mladi su ponosno mogli da kažu da su njihove ruke gradile prvi gigant elektrifikacije naše zemlje.

DRAMA NA DRINI

Gotovo uporedo sa Jablanicom, stvoren je još jedan projekt: podići veliku branu na plahovitoj Drini, kod Zvornika. Bio je to drugi veliki objekat iz plana elektrifikacije.

Nije bilo lako ostvariti smelu zamisao o okivanju plahovite Drine, veoma brzog toka i velikih voda, naročito s jeseni i proleća. Drina se nikako nije predavala. Graditelji, među kojima i mladi brigadisti, nastojali su, da praveći zagate, savladaju reku. Ali, kada bi stizali do njenog dna i kada bi počeli da betoniraju temelje brane, ona bi nadolazila i rušila jake drvene oplatae.

Gotovo svakog proleća na gradilištu su nastajali dramatični trenuci. Sve se s jeseni, opet, ponavljalo. Međutim, baš tada, pored stalnih radnika bilo je i dosta omladinaca-brigadista koji su u vodi do pojasa spasavali mašine i materijal. Zbog toga, može se reći da su mladi ugrađivali sebe u temelje zvočničke brane.

Brigadisti su radili na raznovrsnim poslovima. Prilikom izgradnje brane iskopano je blizu milion kubika zemlje i kamena, a ugrađeno 316.000 kubnih metara betona. Kada je, posle pet godina izgradnje 26. septembra 1955. godine bio završen deo poslova, u rad su puštena dva od ukupno četiri agregata. Po veličini, Zvornik je tada bio drugi energetska izvor u Jugoslaviji. I njemu su mladi dali svoj doprinos.

DŽINOVSKA BRANA

Nove hidrocentrale nisu građene samo u Bosni i Hercegovini i Srbiji. Planeri su kazali: valja podići centralu i u Hrvatskoj, u Gor-

skom Kotaru, da bi i ovaj kraj zemlje dobio dovoljno struje. Oda-brano je i mesto — Vinodol.

Projekat je bio veoma smeo. U Gorskom Kotaru trebalo je stvoriti jedno manje i jedno veće akumulaciono jezero i izgraditi propusne tunele do turbina centrala. Prve omladinske brigade stigle su na to veliko gradilište 1951. godine. Više od osam hiljada brigadista, svrstanih u 76 brigada, za prva četiri meseca završili su više od polovine zemljanih radova.

Jedna od najvećih radnih bitaka na gradilištu nove vinodolske hidrocentrale vođena je na džinovskoj zemljanoj brani. Godine 1953. oko 16.000 mladih brigadista našli su se na tom mestu. Gradili su branu visoku 50 metara koja je trebalo da zaustavi 33 miliona kubnih metara vode, u budućem »omladinskom jezeru«.

Radovi na ovoj brani bili su, u stvari, završni potezi bitke za hidrocentralu Vinodol. U njoj je, u toku četiri godine, učestvovalo više od 26.000 mladića i devojaka. Među njima bilo je i 189 omladinaca iz inostranstva. Za to vreme brigadisti su izgradili 10 kilometara tunela, 5 kilometara armiranog betonskog cevovoda, a u veliku branu ugradili 650 hiljada kubnih metara zemlje i kamena. Vrednost radova cenila se tada 15 milijardi dinara.

ČETIRI CENTRALE NA VLASINI

Posle Jablanice, Zvornika, Vinodola, mladi su postali pravi stručnjaci za izgradnju hidrocentrala. Kada je u Srbiji odlučeno da se ubrza izgradnja hidrocentrala na vlasinskoj visoravni, opet su stigle omladinske brigade.

Između vlasinske visoravni i sliva Južne Morave bilo je predviđeno da se na 17 kilometara izgrade četiri hidrocentrale, poredane stepenasto. Za to je bilo potrebno da se stvore dva veštačka jezera i da se prokopa veoma dugačak tunel — 7.330 metara. Vlasinske centrale građene su između 1950. i 1955. godine.

Glavna omladinska akcija na Vlasini bila je u 1952. godini. Više od 17.000 brigadista bilo je tada na gradilištu. Oni su podizali veliku zemljanu branu, dovodne i odvodne kanale i najteži objekat — veliki tunel za dovod vode na hidrocentralu Vrla I, na takozvanoj »kosoj štolni«. U ovoj akciji gotovo nije bilo onih starih akcijaša koji su učestvovali u probijanju tunela na pruzi Brčko — Banovići, Šamac — Sarajevo ili Banjaluka — Doboj. Većina brigadista bili su mladi srednjoškolci. Njihovo minersko iskustvo bilo je skromno, ali su ga nadoknađivali ogromnim požrtvovanjem. O tome je ostalo zapisano sećanje jednog beogradskog gimnazijalca koji je u svom dnevniku zabeležio:

»Bušilice smo držali uspravno nad glavom. I hodali smo četvonoške, svakoga dana stotine metara, na prostoru na kome su se i laktovi drali o zidove tunela. Govorili su nam: teško da ćete uspeti, ko zna gde ćete izići? A mi smo izišli tamo gde je trebalo. Gde nas je čekala voda«.

Uverenje mladih da će uspeti je ostvareno. Početkom novembra 1955. godine dalekovodima je u Srbiji poteklo oko 22 megavata

električne energije. Bila je to »električna pošiljka« mladih graditelja sa Vlasine, iz centrala na visini od 1.200 metara.

JEZERO VEĆE OD BLEDSKOG

Mladi graditelji hidrocentrala prosto su se selili iz republike u republiku, s kraja na kraj naše zemlje. Bili su uvek tamo gde je bilo moguće stvoriti veštačka jezera, ukrotiti reke i dovesti ih do turbina koje će davati novu svetlost.

Godine 1948. počela je da se ostvaruje smela zamisao — da se grade mavrovske hidrocentrale: Vrben, Vrutok, i Raven. Za njih je trebalo da se prikupe vode reka Radike, Mavrovke, Beličice, Vrbenke, Ravenske i Vrutoške reke. Sve one činile su veštačko jezero od blizu 300 miliona kubika vode. Po svom prostranstvu i količini vode ono je veće od Bledskog i Bohinjskog, a duže je od Prespanskog i Dojranskog.

U izgradnji sistema Mavrovska hidrocentrala mladi su učestvovali od početka, od 1948. godine, pa sve do 1952. godine. Tada je posao prepušten monterima i građevinskim radnicima. Na početku, u 1948. godini, na ovom gradilištu bilo je 67 omladinskih radnih brigada iz Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Makedonije. Preko 37.000 brigadista iskopali su 307.000 kubnih metara raznog materijala, izgradili 17.000 kvadratnih metara puteva, a iz tunela iskopali 14.000 kubika zemlje i kamena. Ovim brigadistima pripala je čast da počnu izgradnju visoke zemljane brane za buduće, odnosno sadašnje veliko jezero.

Ono što je započeto 1948. nastavljano je svake godine. Mladi su se borili da se brzo podigne brana u kojoj je trebalo ugraditi 500.000 kubika zemlje i kamena, čitavo brdo! Prihvatili su se i ostalih poslova, prokopavali kanale, regulisali reke i gradili nove puteve oko jezera u dužini od 10 kilometara. Radna bitka mladih na Mavrovskoj visoravni približala se 1952. godine kraju. Tada je završena velika brana i novo jezero počelo je da se puni. To danas omogućuje proizvodnju oko 330 miliona kilovat-časova električne a takođe i navodnjavanje 40.000 hektara zemlje.

Novi gradovi

U albumu omladinskih radnih akcija posebno poglavlje čine — omladinski gradovi. Jer, mladi su se — uporedo sa izgradnjom pruga, hidrocentrala, puteva i fabrika — prihvatili i tog posla. Rat je ostavio teške posledice — srušeno je i teže oštećeno više od 800 gradova, uništeno je 290.000 seoskih gazdinstava, a mnoge škole i bolnice bile su razrušene ili teško oštećene. Mladi su, sve što je bilo moguće obnoviti, brzo obnovili. A onda počeli su da grade potpuno nove gradove.

Jedna od najvećih akcija bila je na Novom Beogradu, ali o njoj pisaćemo opširnije u sledećim poglavljima.

U NOVOJ GORICI

Još prvih dana juna meseca 1948. godine, na brdima iznad Nove Gorice, gotovo na samoj jugoslovensko-italijanskoj granici, počela je još jedna omladinska akcija. Mladi su postavljali temelje potpuno novog grada. Tu je bilo na okupu 5.000 omladinaca iz svih krajeva zemlje. Teren za akciju pripremile su još 1947. godine tri slovenačke brigade.

Mladi su želeli da ostvare veliki poduhvat, da izgrade ceo novi deo Nove Gorice, od temelja do krova. Pomagala su im i građevinska preduzeća. Akcija je počela na taj način što su brigadisti osme bosansko-hercegovačke i sedme hrvatske brigade zajedno sa omladincima iz Slovenije regulisali rečicu Koren koja je plavila plodna polja. Istovremeno oni su prosecali trasu širokog bulevara i postavili temelje prvih stambenih zgrada. Na iskraju grada umesto močvara omladinci su stvorili prostore za izgradnju novih fabrika, buduće industrije Nove Gorice.

Mladi graditelji u Novoj Gorici postigli su prve godine zavidne rezultate. Iskopali su blizu 200.000 kubnih metara zemlje, podigli 1.800 kubika nasipa, sazidali 1.100 kubnih metara zida i ugradili 1.500 kubika betona.

Radovi na Novoj Gorici nastavljani su i u 1950. godini. Mnoge zgrade za stanovanje primile su tada nove stanovnike, a otvoreni su

i drugi javni objekti. Jedan grad ostao je trajan znamen neimarskog poduhvata mladih.

DVA RADNIČKA GRADA

U svim krajevima u kojima su podizali pruge ili puteve brigadisti su ostavljali i drugo znamenje svog neimarstva. To se najbolje može videti u Bosni.

Za vreme izgradnje pruge Brčko — Banovići, u nekadašnjem planinskom selu Litvi, nastajao je i mali grad rudara za budući veliki rudnik uglja Banovići. Iako su gradili prugu omladinci su tu podigli veoma lepo naselje, koje se kasnije proširivalo i uređivalo, tako da danas ima više od 10.000 stanovnika.

I na drugom kraju Bosne mladi su zaslužni za podizanje još jednog radničkog grada. Reč je o Travniku, nekadašnjoj staroj kasabi. Tu je, u posleratnim godinama, zbog velike fabrike motora, uz pomoć omladinskih radnih brigada izgrađen Novi Travnik. Brigade graditelja i ovde su dale desetine hiljada radnih časova i postavile temelje mnogim savremenim zgradama i širokim ulicama. Mnogi od njih su, opet, baš zbog učestvovanja u podizanju grada u njemu i ostali, završavali stručne kurseve i škole i zaposlili se u velikoj fabrici.

Mladi su, kao u Bosni, i prilikom izgradnje drugih velikih fabrika, na primer u Sevojnu i Svetozarevu, istovremeno postavljali temelje novih stambenih naselja. Takvi poduhvati ostvarivani su i prilikom izgradnje hidrocentrale u Zvorniku, na Vlasini, Mavrovu i Vinodolu. Mnogi od tih objekata i sada se koriste za potrebe turizma.

I NOVI FAKULTETI

Neimarski poduhvat mladih širom zemlje upotpunjava i podizanje novih studentskih centara. Pored studentskog grada u Novom Beogradu oni su mnogo pomogli i u stvaranju centara za visoko obrazovanje i u glavnim gradovima drugih republika: u Zagrebu, Sarajevu, Ljubljani i Skoplju. Znali su da treba više stručnjaka, a to je praktično značilo nove zgrade fakulteta, studentske domove, restorane i centre za zabavu.

Najveća akcija u ovoj oblasti bila je izgradnja Studentskog grada u Zagrebu. Još 1948. godine studenti iz Zagreba su svakodnevno izlazili na gradilište svog budućeg grada. Iduće godine na tom mestu bile su 74 brigade, sa 7.000 omladinaca. Godine 1950. u pomoć su im priskočile studentske brigade iz cele zemlje, i nekoliko hiljada studenata iz inostranih zemalja. Svi su oni gradili novi grad za 18.000 stanovnika. Pored fakultetskih zgrada, podigli su i stanove za 1.300 studenata.

Poslove nešto manjeg obima, ali ne manjeg značaja, brigade su završile i u Ljubljani. Podignut je Studentski grad i mnoge univerzitetske zgrade. U Sarajevu je, takođe, uređeno savremeno studentsko naselje, a u Skoplju izgrađen je čitav niz fakulteta i studentskih domova i restorana.

Kanali, domovi

Danas to mnogi više ne pamte, a nekada, bili su to veliki poduhvati o kojima je govorila cela zemlja. Pored svih drugih objekata, čak i neposredno posle rata, a zatim i u vreme drugih velikih akcija, mladi Jugosloveni nisu izostali ni u naporima da se modernizuje poljoprivreda.

Mala hronika o akcijama mladih u poljoprivredi zaista je bogata rezultatima. Već 1946. godine, šest hiljada omladinaca prokopalo je Posavski kanal dužine od 40 kilometara. Sledeće, 1947. godine mladi su započeli da isušuju Strumičko polje u Makedoniji, koje je danas jedno od najplodnijih poljoprivrednih područja ove Republike. I još tri velika melioraciona sistema u Makedoniji bila su poprišta omladinskih akcija: veliki irigacioni sistem u Pelagoniji, zatim Lipkovski sistem koji omogućava navodnjavanje 10.000 hektara zemlje i melioracioni sistem kod Prespanskog jezera na kojem je radilo više od 9.000 omladinaca.

Omladinske brigade radile su i na melioraciji Negotinske nizije, prokopavale Vidopoljski i Jasenički kanal, isušivale močvare u Popovom polju, kod Skadarskog jezera, na regulaciji reke Ralje, Gorske reke i Resnice, podizale nasip kod Velikog Gradišta i na mnogim drugim mestima.

Posebno značajna akcija u selima bilo je podizanje mnogobrojnih zadružnih domova. Više od 600.000 mladića i devojaka gradilo je 4.000 zadružnih domova.

MALE AKCIJE, VELIKE KORISTI

Među radnim akcijama posebno mesto imaju takozvane »male akcije«. Dobile su takav naziv zbog svoga lokalnog karaktera. Ali, koristi od njih bile su velike i mnogostruke. Mladi su, pored veli-

kih objekata, uvek bili spremni da, puni elana priskoče gde god je bilo potrebno.

Značaj i korist ovih akcija, koje su organizovane samo u četiri godine, između 1953. i 1967., najbolje pokazuje ovaj podatak:

Više od sedam miliona graditelja učestvovalo je u desetak hiljada lokalnih radnih akcija.

Teško je nabrojati šta je sve učinjeno ovim akcijama. Zato, evo samo delimičnog pregleda po republikama.

Srbija — građen put Čačak — Titovo Užice, uređivana Ada Ciganlija, popravljeno 3,5 hiljade starih i izgrađeno 2.000 kilometara novih lokalnih puteva, uređeno blizu 3.000 sportskih objekata...

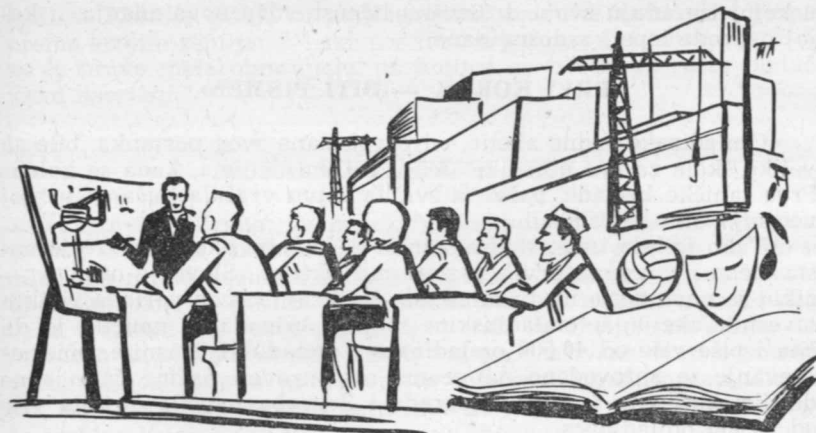
Hrvatska — omladinci gradili puteve u Sloveniji, nasip na Savi, izvodili melioracione radove kod Siska i Slavenskog Broda, popravljali škole i uređivali naselja...

Slovenija — omladina prosecala puteve, uređivala sportske terene, 90.000 brigadista uređivalo industrijske centre i gradove...

Bosna i Hercegovina — brigadisti gradili stotine novih škola, prosecali šumske puteve, pomagali u poljoprivredi, u pošumljavanju...

Makedonija — mladi u svim gradovima podizali komunalne objekte, više godina organizovali akciju podizanja novih voćnjaka, pošumljavali goleti i elektrificirali zabita planinska sela...

Crna Gora — više od 150.000 mladića i devojaka uređivalo je svoja mesta i sela, mnogi učestvovali u izgradnji puteva, podizali nove škole i prokopavali kanale kod Skadarskog jezera.

Velika škola mladih generacija

»Ja bih htio da čitava naša mlada generacija prođe kroz ovakvu školu, kroz kakvu ste prošli vi ovdje i kroz kakvu su prošli oni koji su prije vas gradili druge objekte. To je nešto što se ne može kupiti nikakvim novcem. Jer, ovakvi objekti, auto-strada i drugi objekti, važni su za našu socijalističku zemlju i iz ekonomskih i iz drugih razloga, ali je isto tako važno što se na njima stvaraju novi ljudi, da ti ljudi shvate i razumiju šta znači bogatstvo i jedinstvo, šta znači naša socijalistička zemlja i kakav treba da bude lik naših novih ljudi«. (Iz govora predsednika Tita graditeljima autoputa Ljubljana — Zagreb, održanog na svečanosti u Novom Mestu.)

Neprocenjiva je, zaista, vrednost onoga što su mladi, gradeći širom domovine, stekli u svom vaspitanju, u znanjima, u osećanjima da su deo naše socijalističke zajednice, deo generacije koja je izvela takve radne podvige koji su, često, bili ravni podvizima iz oružane revolucije.

Duboki vaspitni značaj radnih akcija, mladi su sami najbolje definisali još na prvoj velikoj pruzi — »Mi gradimo prugu — pruga gradi nas!«

Akcije su bile škola u kojoj se stiču najlepše osobine socijalističkog građanina. Vremenom, mladi su u svojim naseljima ispisali novo geslo: »Prestignimo očeve, da bismo im bili ravni«.

I, kao što su umeli da se bore za izvršavanje svakog radnog zadatka, mladi su umeli da od svojih akcija stvore svojevrstu školu

u kojoj izgrađuju svoju društvenu ličnost, stiču nova znanja, u kojoj provode lepe i radosne dane.

PRVI KORAK — BITI PISMEN

Omladinske radne akcije, od prvog dana svog postanka, bile su velika škola za sve učesnike. Još u ratnim danima, kada se kolona Prve saničke brigade, pošto je svršila žetvu vraćala kućama u njoj već nije bilo nepismenih.

Tako je bilo i na ostalim ratnim — radnim akcijama. To je nastavljeno i u vreme prvih posleratnih akcija. »Slovo je oružje« — niklo je novo geslo među mladima. Na kraju prvog perioda velikih saveznih akcija, u omladinskim radnim brigadama naučilo je da čita i piše više od 40.000 omladinaca i omladinki. Kasnije, opismenjavanje je sprovedeno na veoma organizovan način. Zato je na deonici autoputa između Beograda i Zagreba naučilo da čita više od 20.000 omladinaca.

KADROVI ZA PRIVREDU

Ali, u akcijama se nije savlađivala samo nepismenost. Vodilo se računa i o povećanju opštih, naročito stručnih znanja. To je bila i velika želja mnogih mladih graditelja. U prvim akcijama stručno osposobljavanje teklo je spontano — mladi su učili uz majstore. Kasnije, počelo je osnivanje stručnih kurseva. Samo u prvom periodu velikih akcija, stručne kurseve završilo je oko 90.000 omladinaca i omladinki, većinom sa sela. U drugom periodu velikih akcija stručno osposobljavanje bilo je još organizovanije i smišljenije, prema potrebama sve modernije privrede. Pored omladinske organizacije, u tom poslu angažovale su se i razne specijalizovane organizacije. Samo za pet godina na gradilištima autoputa, na primer, 136.000 brigadista završilo je stručne i amaterske kurseve. Iz akcija mladi su tako, spremni i sposobni, mogli pravo da pođu na nova radna mesta.

KULTURA, ZABAVA, SPORT

Dani u radnim akcijama nisu prolazili samo na gradilištu ili u učenju. Još u vreme ratnih akcija, u brigadama je organizovan kulturno-prosvetni rad. Svaka brigada imala je svoj hor, izdavala svoje zidne novine, organizovala priredbe. Posle oslobođenja u prvim velikim akcijama ta tradicija je nastavljena — kulturno-prosvetni rad bio je sastavni deo života i rada svake brigade. To najbolje ilustruje podatak da je, kako se računa, od pruge Brčko — Banovići do poslednje deonice autoputa održano ukupno 40.000 omladinskih priredbi, a održano je i deset velikih festivala. I mnoge kulturne ustanove, umetnici često su gostovali u omladinskim naseljima.

Bogat i raznovrstan život u brigadama upotpunjavala je i strana sportska aktivnost. U prvim akcijama, bilo je to masovno takmičenje za sportsku značku, koje je obuhvatalo gotovo sve bri-

gadiste. Kasnije, mladi su sami uređivali sportske terene i na njima, prema svojim zemljama i sklonostima, organizovali takmičenja. Bile su to prave male olimpijade, na kojima su počeli da rastu budući vrsni sportisti.

MORALNO-VASPITNI EFEKAT

Često je isticano: radne akcije imaju veliki moralno-vaspitni značaj. Svi koji su ispitivali to delovanje akcija ističu da su se mladi na njima veoma brzo preobražavali, rasla je njihova ličnost, upotpunjavala se novim vrednostima. Ako bi trebalo pronaći najveću vrednost tog vaspitnog uticaja, onda su akcije, pre svega, doprinosile da se kod mladih razvije visoka društvena svest o potrebi dobrovoljnog rada u korist opšteg interesa izgradnje socijalizma.

Akcije su bile izvanredna prilika da se pokažu i izgrade najlepše osobine ljudi, da se široko otvore njihove inicijative, da se ispune njihove ambicije. Saznanje da je njihov doprinos dobrovoljan, bez nametanja, leži u osnovi onog ogromnog entuzijazma i požrtvovanja u radnim bitkama. I odnos prema radu podignut je na najviši stepen.

U akcijama su se razvijali i novi odnosi među ljudima. Na novi način su se merile njihove vrednosti, njihovi doprinosi, zalaganja. Zvanje udarnika dodeljivali su sami, govorili su o svakome jasno i otvoreno. Kolektiv je, tako, postajao čvršći, jedinstveniji.

Gradeći, mladi su brzo prevazilazili stara shvatanja o fizičkom radu, o razlikama između fizičkog i intelektualnog rada. Rasla je i svest o društvenoj odgovornosti pojedinaca, jer su svi dobro znali da izvršavanje svakog zadatka zavisi od zalaganja svakog brigadiste.

Akcije su i zbližavale mlade iz raznih slojeva i sredina, jer, na akcijama su bili zajedno, sa istim ciljem i željama, mladi radnici, srednoškolci, studenti. Tako se, u radnim bitkama, učvršćivalo i raslo drugarstvo. Bezbroj je primera divnih odnosa između brigadista, spremnosti da se za druga učini sve.

UČVRŠĆIVANJE BRATSTVA I JEDINSTVA

Rame uz rame, na prugama, hidrocentralama, na gradilištima velikih fabrika, mnogobrojnim lokalnim akcijama, bili su zajedno mladi Slovenci, Srbi, Hrvati, Crnogorci, Makedonci. Akcije su tako pružale izvanrednu priliku da se omladinci iz svih krajeva naše zemlje bolje upoznaju i zbliže. Na velikom, zajedničkom poslu, izgradnje domovine kalilo se i učvršćivalo bratstvo-jedinstvo.

I političko-vaspitni rad uvek je bio dobro organizovan. Mladi su uvek putem predavanja i na druge načine bili detaljno upoznati s političkim značajem pojedinih svojih poduhvata, sa onim što će oni značiti i za pojedine krajeve, ali i za celu zemlju. Posebna pažnja posvećivana je dobroj informisanosti — za vreme svake akcije mladi su imali svoj list i svoju radio-stanicu.

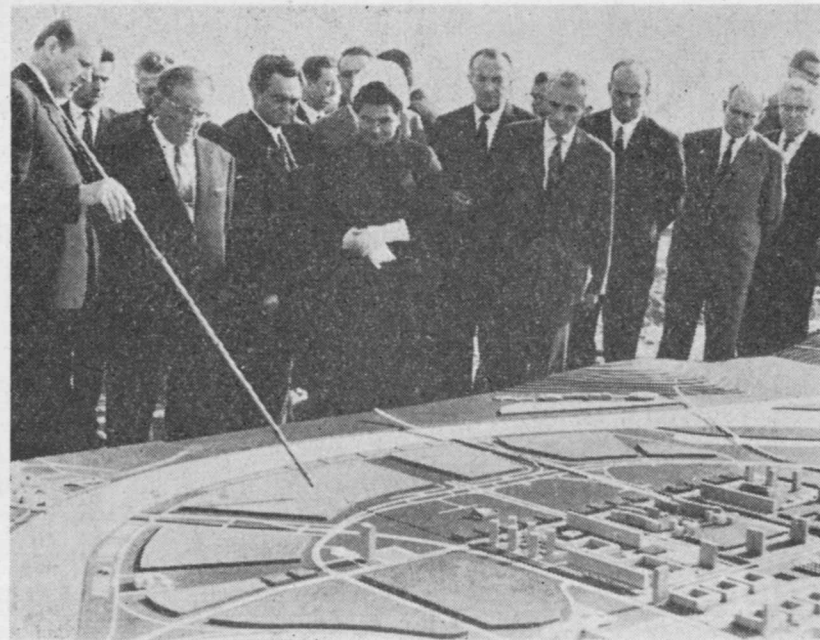
SAMOUPRAVLJANJE U BRIGADAMA

Od stvaranja prvih brigada, u toku rata, postepeno je, u skladu sa opštim razvitkom zemlje, rasla i organizacija života brigadista. U ratu brigade su bile organizovane nalik na vojne jedinice, ali već u prvim posleratnim godinama počela je da se rađa nova organizacija brigada i života u njima. Iako nikad nije bio zapostavljen, demokratski duh naročito je počeo da se razvija u prvim velikim saveznim radnim akcijama. Brigadom su, u stvari, rukovodili sami omladinci, jer se gotovo o svemu odlučivalo zajednički, na opštim konferencijama. Principi samoupravljanja brzo su se menjali i napredovali. Od 1959. godine najviši organ u brigadi postala je brigadna konferencija. Ona je donosila sve odluke o celokupnom životu za vreme akcije. Obrazovani su i saveti, koji su se starali o sprovođenju i praktičnom izvršavanju odluka brigadne konferencije. Baš zato su akcije poslednjih godina bile i velika škola za stotine hiljada novih samoupravljača.

PRIJATELJSTVO SA OMLADINOM SVETA

Radne akcije mladih Jugoslovena privlačile su pažnju i interesovanje i omladine celoga sveta. Hiljade omladinaca iz drugih zemalja učestvovala su u velikim radnim akcijama: na pruzi Brčko — Banovići 1.835 omladinaca iz 22 zemlje; na pruzi Šamac — Sarajevo iz 40 zemalja blizu 6.000 inostranih brigadista... Za 16 godina u radnim akcijama u Jugoslaviji učestvovalo je oko 17.000 omladinaca i omladinki iz svih zemalja, sa svih pet kontinenata. Tako se stvaralo i prijateljstvo mladih Jugoslovena sa omladinom celoga sveta.

II. Dva puta u Novom Beogradu

Predsednik Tito bio je inspirator i inicijator izgradnje novog grada na ušću Save u Dunav. Kad su urbanisti pripremili projekat najužeg centra Novog Beograda, predsednik Tito sa svojom suprugom Jovankom poseo je još jednom veliko gradilište. Tom prilikom sa interesovanjem je razgledao maketu budućeg Novog Beograda

Temeljac Novom Beogradu

Novi Beograd!

Bio je to i težak i lep — novi radni zadatak. Jer, trebalo je, u račvama dveju najvećih jugoslovenskih reka, Save i Dunava, na terenu vekovima prekrivenom močvarom i šikarom, početi grandiozan poduhvat — graditi potpuno novi grad, Novi Beograd, budući centar glavnog grada Jugoslavije. I to samo posle tri godine od onih dana kada je prestao strašni ratni vihor. Bez dovoljno mašina, bez dovoljno stručnjaka, sa nevelikim neimarskim iskustvom.

Ta čast i poverenje ukazano je mladima — da polože kamene temeljce Novom Beogradu. To njihovo delo zatim se nastavljalo — četiri godine, od 1948. do 1951.

Prvi graditelji Novog Beograda 1948. godine

UMESTO NA PRUGU ...

Zvanično akcija je počela 11. aprila 1948. godine. A malo ko zna i pamti, da su prve brigade došle — godinu dana ranije! Bio je to mali odred onih koji su izvršili dragocene pripreme za velike radne bitke.

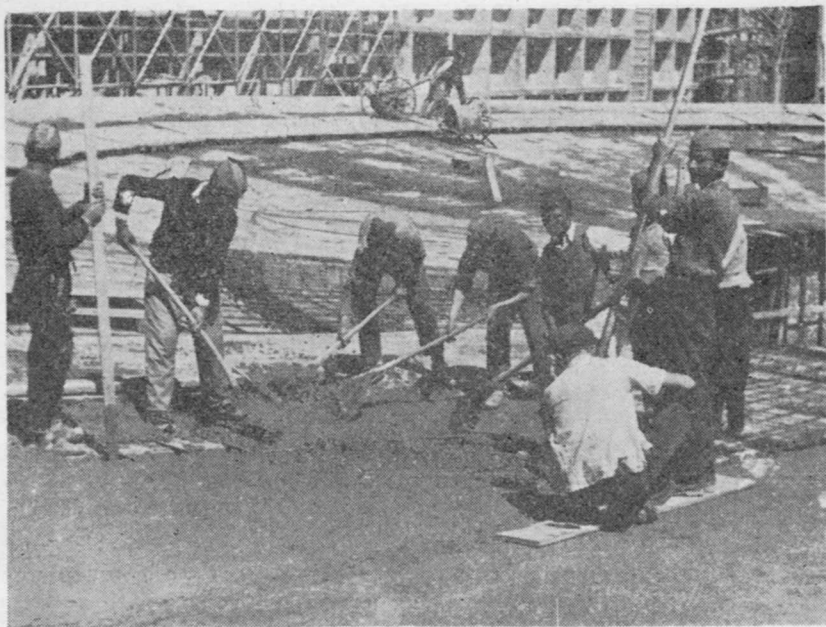
Septembarskih dana 1947. godine, na pusto polje, obraslo ševarom i trskom, stigle su dve brigade: druga župska i sedma pirot-ska. Spremali su se da odu na prugu, ali, neočekivano, zbog potreba, stigle su samo do Beograda. Prihvatili su se ozbiljnih i teških poslova. Već krajem te godine bilo je oko 1.500 brigadista. Zajedno, za 46.000 radnih dana oni su izgradili put dug 1865 metara, u nasipe ugradili više od 80.000 kubika zemlje. Iako je akcija trajala kratko, vrednost radova iznosila je, prema tadašnjim procenama, osam miliona dinara. Mali odred brigadista otvorio je vrata za početak velike radne akcije u Novom Beogradu, koja, u hronici radnih poduhvata mladih, sigurno zauzima jedno od počasnih mesta.

NA NOVOJ PROBI

U sećanjima je ostao taj dan — 11. april 1948. godine. Hladno vreme kao da proleće, ono kalendarsko, još nije počelo. Košava još »ujeda«, noseći i snežne pahuljice... Deset hiljada graditelja je postrojeno u blizini ušća Save u Dunav. Održava se miting kojim

I ako gotovo bez mašina, zgrada novog hotela na obali Dunava brzo je, 1948. godine, rasla uvis

Sve se radilo ručno, na zgradi Predsedništva vlade (sada SIV) — na radilištu 1949. godine

se obeležava početak izgradnje budućeg grada širokih ulica i bulevara, lepih i udobnih kuća za stanovanje, prostranih parkova, velikih zdanja modernih linija.

Svi su u tom velikom graditeljskom stroju tada dobro znali: predstoji velika proba! Gradili su pruge a sada ih očekuje nešto sasvim novo — podizanje velikih zgrada.

Ali, kao i ranije, mladi su se odvažno prihvatili posla. Poveren im je i jedan od najosetljivijih poslova — postavljanje temelja, u peskovitom terenu, nove velike zgrade predsedništva vlade (sada je to zgrada SIV-a). Mnogi su sumnjali i u omladince i u ceo poduhvat. Brigadisti su ipak prihvatili taj zadatak i odgovornost... Nešto kasnije, u jesen počeli su da udaraju temelje i velikom hotelu, preko puta zemunske železničke stanice. Rasplamsalo se i takmičenje pred Peti kongres KPJ... Te, prve godine, u radnoj akciji brigadisti su ispunili zadatak pre roka, odnosno, premašili su ga za 30 odsto.

O novoj godini drug Tito je, primio predstavnike graditelja, čestitao im na uspehu i poželeo im nove u idućoj godini.

TRI UDARNIČKE GODINE

Ali, iako je bila zima, akcija u Novom Beogradu kao da nije prestajala. Svi su se spremali za proleće 1949. godine. Brigadisti, prekaljeni veterani sa pruga i autoputa, bili su na kursevima, spremali se da postanu zidari, betonirci, armirači.

Mlade graditelje očekivao je u novoj godini gotovo dvostruko veći zadatak. Zgradu predsedništva vlade valjalo je staviti pod krov i izgraditi studentski grad za oko 4.000 studenata a takođe i oko 50 višespratnica, prvih stambenih zgrada na Tošinom bunaru. Trebalo je obezbediti 2.800 stanova... Zgrada Šumarskog fakulteta treba da se gradi u Zemunu... A onda, u planovima je bilo zabeleženo: brigadiste očekuje ogroman posao — treba nasuti milion i 800 hiljada kubika peska i zemlje.

Akcija je počela 5. aprila. Tu je prva smena brigadista. U ovoj godini na gradilištu će biti 33.000 omladinaca i oko 25.000 članova Narodnog fronta. Čini se, nema problema sa radnom snagom. Pa ipak, nedostaju stručnjaci, majstori, zidari, betonirci. Ali brigadisti se ne predaju. Odlučili su da zgradu predsedništva grade po konvejer sistemu: kad se bude stavljalala betonska ploča na prvom spratu, u prizemlju treba da se postavljaju instalacije.

Među prvim graditeljima Novog Beograda bilo je puno devojaka ali, radile su sve, pa i najteže poslove

Da bi odgovorili zahtevima moderne gradnje mladi rade preko dana, a u večernjim časovima pohađaju kurseve. Rasplamsava se i novo takmičenje. Ko će više sazidati za osam časova? Postižu se gotovo fantastični rezultati. Zidar Radomir Milosavljević je za osam časova ozidao 30 kubnih metara zida. U početku septembra Josip Balašek zida 49,10 kubika zida. Ali, ubrzo na scenu stupa zidar Božidar Nikolić. Postiže neverovatan rezultat: za osam sati ozidao je 82,54 kubika zida.

Međutim, i pored velikih napora nailaze prve teškoće. Jesen je hladna, kao da zima pokazuje svoje zube. To otežava radove. Zna se, po jakom mrazu ne može se betonirati i malterisati. Brigadisti kao i da ne haju što im se prsti smrzavaju, žele da ispune planove u predviđenim rokovima. Kada je izgledalo da se radovi moraju prekinuti, donosi se odluka: grejati prostorije u zgradi predsedništva vlade koksnim pećima. Vodila se neviđena radna bitka...

Dvadeset devetog novembra objavljeno je da su brigadisti izvršili svoj zadatak.

I u naredne dve godine, 1950. i 1951. nastavljeni su radovi. U istom, udarničkom tempu. Mladi su mogli da budu ponosni, njihovim rukama stvoreni, počeli su da se ukazuju obrisi potpuno novog grada. Za te tri godine učestvovalo je oko 140.000 graditelja, koji su u razne objekte ugradili 30 miliona kilograma betona i 100 miliona komada cigala. Podignut je Studentski grad i prvo stambeno naselje pod Bežanijskom kosom. Izgrađen je betonski skelet za zgradu Saveznog izvršnog veća, novog hotela, zgrade Šumarskog fakulteta.

Ali, u tim godinama mladi graditelji mnogo su učinili i u drugom delu Beograda, na desnoj obali Save. Oni su na Karaburmi podigli stambeno naselje sa 125 zgrada, nove petospratnice u Ulici Alekse Nenadovića. — Rekonstruisali su Terazije i podigli palate Jugoslovenske knjige, Saveza sindikata, »Borbe«, zatim novu zgradu Narodne skupštine Srbije, betonski skelet današnjeg hotela »Metropola«, rekonstruisali ulicu Kneza Miloša i pomagali u izgradnji stadiona »Partizana«.

Zbog svega toga, može se slobodno reći: da nije bilo mladih ne bi bio moguć, u to vreme tako grandiozan poduhvat, početak izgradnje Novog Beograda. Kameni temeljci koje su oni položili široko su otvorili vrata neimarima koji su u idućim godinama došli na ušće Save i Dunava da nastave njihovo započeto delo.

Tačno posle 20 godina mladi graditelji ponovo su stigli na Novi Beograd

Povratak — posle dve decenije

Bio je to isti dan. Samo dve decenije kasnije...

Jedanaesti april 1968. godine!

Na ušću Save u Dunav, u Novom Beogradu ponovo je stajao jedan stroj brigada.

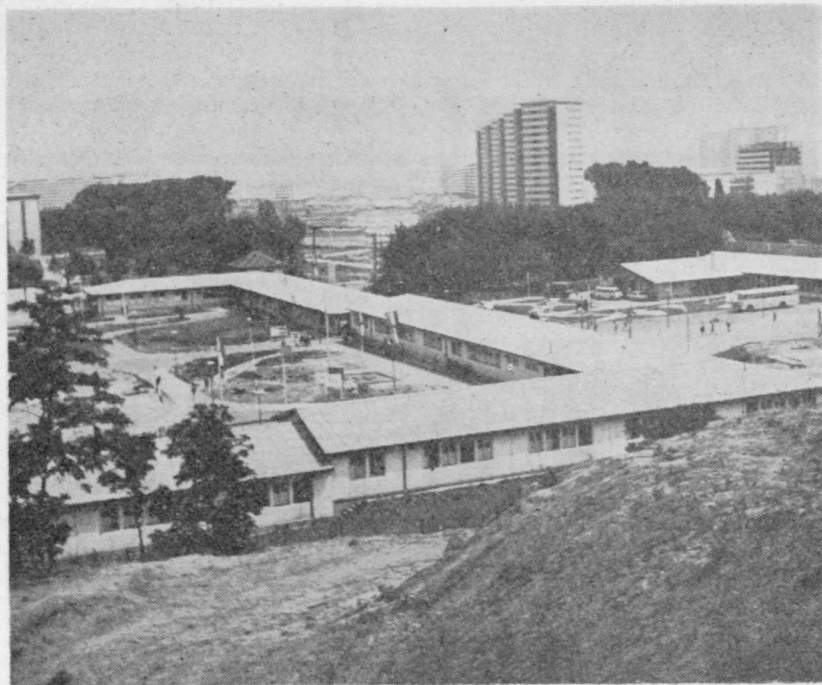
Sve je bilo tako slično, ali ipak toliko različito od onog dana, 11. aprila 1948. godine.

Aprilski dan 1968. godine bio je lep, pun sunca. Pre dve decenije nebo je bilo tmurno, rezala je košava...

Pre dve decenije mladi su došli na ušće Save u Dunav da postave kamene temeljce Novog Beograda. Sada, mladi su opet došli, da se pridruže velikom poduhvatu ubrzane izgradnje Novog Beograda. Prvi neimari stanovali su u drvenim barakama, spavali na

slamaricama, a ove druge očekivalo je moderno naselje i — jogi dušeci. Godine 1948. nije bilo dovoljno mašina ni stručnih majstora, radilo se pod teškim uslovima. Godine 1968. nad Novim Beogradom je stalno šuma kranova, tutnje buldožeri, fabrike stanova izbacuju, sa serijske trake nove kuhinje, sobe, cele zgrade u rekordnom vremenu.

Dva vremena, ogromne razlike. Ali brigadiri su gajili istu želju, imali su isti cilj: graditi Novi Beograd, dobrovoljnim radom, biti u akciji, zbližiti se, pronaći nove drugove, naučiti, spremi se za život, za rad u fabrici, školi na svakom mestu.

Ispod Bežanijske kose podignuto je novo omladinsko naselje »Bratstvo i jedinstvo« — nadomak novih solitera

„Novi Beograd-68“

Sve je počelo simbolično: 11. aprila 1968. Na prostranoj tribini, vijorila se jedna zastava, zastava najbolje brigade iz vremena kada su omladinci postavljali temelje Novom Beogradu. Na kraju, poneli su je novi brigadisti.

Već sutradan počela je akcija, mada su prvi pripremni radovi izvedeni 6. aprila. Više od 5.000 brigadista učestvovalo je na raznim poslovima sve do 10. oktobra. Među 64 brigade najviše je bilo srednjoškolskih. Mladi gimnazijalci bili su u 32 brigade, seoski omladinci u 22, studenti u 5, a u akciji je učestvovalo i pet specijalnih brigada — brigada veterana, internacionalna, esperantska, brigada »Najbolji drugovi« Radio televizije Beograd i brigada »Bratstvo-jedinstvo« mladih ugostitelja iz cele zemlje.

Svoje naselje brigadisti svake smene nastojali su da što lepše urede

MILION I 200 HILJADA PREKO PLANA

Kada se piše hronika o ponovnim omladinskim radnim akcijama u Novom Beogradu onda, valja otkriti još jednu »tajnu«. Ideju je, kažu, dao Toma Devald, direktor Direkcije za izgradnju Novog Beograda. Direkciji je, u stvari, bio potreban veći broj nekvalifikovane radne snage za mnoge radove. Kad bi se doveli profesionalni radnici bilo bi mnogo teškoća i — neželjenih posledica. Direkciji je više odgovaralo da posao poveri omladincima. Gradski komitet Saveza omladine, a i ostali omladinski forumi — pre svega sami omladinci — oheručke su prihvatili i podržali ideju da ponovo dođu u Novi Beograd, na svoje staro gradilište. Brzo je zaključeno: akcija se može organizovati, biće koristi i za Beograd i za omladinu. Ali, istovremeno, odlučeno je još nešto — novi su uslovi, nove su mogućnosti i akcija se može organizovati samo ako se uspostave čisti ekonomski odnosi sa investitorom. U prethodnim proračunima utvrđeno je da je to izvodljivo, pa je između štaba, u ime Gradskog komiteta Saveza omladine, i Direkcije za izgradnju Novog Beograda, koja se pojavila kao investitor, zaključen ugovor o organizovanju radnih akcija u Novom Beogradu za narednih pet godina.

I organizatori akcije i investitor pošli su od reformskih principa i postavili svoja prava i obaveze prema zahtevima — čiste ekonomike. Za posao, koji su u toku 1968. godine imali da svrše brigadisti, po predračunskoj vrednosti, Direkcija je trebalo da isplati 6,8 miliona dinara. Sve što bi uradili preko plana, brigadistima bi bilo priznato, kao i za planirane poslove. Na kraju akcije, brigadisti su ostvarili oko 8 miliona, tako da je čista zarada iznosila 1,2 miliona dinara.

Direkcija je prema radnoj akciji imala isti odnos kao i prema svakoj drugoj privrednoj organizaciji. Utvrđena je vrednost norma-časa na 10 dinara, što je za 2,5 dinara u proseku bilo niže od cene koju su nudila građevinska preduzeća. I građevinske norme su utvrđene na istom principu i u istom obimu kao i za profesionalne radnike. Investitor je plaćao tek kad se posao završi i pošalju takozvane »situacije«.

Tako je radna akcija »Novi Beograd-68« postala prva radna akcija u zemlji koja je poslovala kao — pravo preduzeće!

Novina je bila velika.

Za prvu radnu akciju u Novom Beogradu posle 20 godina, interesovanje je bilo ogromno. Više od 20.000 devojaka i mladića, iz svih krajeva zemlje, izrazilo je želju da dobrovoljno radi na izgradnji i uređenju Novog Beograda. A mesta je bilo samo za njih 5.000 ...

Takmičarski duh nije popuštao. Devojke nisu zaostajale za mladićima

Ura, postali smo udarnici!

USPELO JE!

Prošli su i prvi dani na radilištu. Brigadisti su svojski prionuli, svesni da samo od njihovog rada sve zavisi. U početku, nije se znalo da li su na dobitku, gubitku ili dovoljno zarađuju.

Prva smena, koju su činile seoske brigade, morala je da probija led i da pokaže da li ovakve radne akcije mogu da opstanu. Štab i savet naselja prve smene činili su sve da brigadistima objasne potpuno novu situaciju. Ubrzo su svi dobro znali da kako rade i posluju, tako će i proći. Zato se u slobodnom vremenu najviše — računalo. Nikome više nije padalo na pamet da kao ranije »naduvava« rezultate u pisanim izveštajima, jer to, jednostavno, ništa nije vredelo. Desetog maja kada je završena prva smena, svi su odahnuli: ostvaren je višak zarade! Dokazano je: radna akcija ovakvog tipa može da postoji!

U prvoj smeni radilo je 544 brigadista raspoređenih u brigade: »Svetozar Marković-Toza« iz Vojvodine sa 88 brigadista, »Dobrosav Radosavljević-Narod« iz Šapca 102, »Braća Ninčić« iz Bajine Bašte 58, »Branko Perišić-Badža« iz Kruševca 83, »Boško Buha« iz Bosne i Hercegovine 83, »Kosmetški heroji« iz Kosovske Mitrovice« 96, i »Zaga Malivuk« sa Zvezdare (Beograd) 34 brigadista.

U drugoj smeni radilo je osam brigada sastavljenih od seoske i radničke omladine. Bilo je ukupno 589 brigadista. Brigada »Heroj Čajka« iz Trstenika imala je 69 brigadista, »Georgije Jakšić« iz Loznice 70, »Kočo Racin« iz Makedonije 81, »Mladi Timoćani« iz Zaječara 80, »Žikica Jovanović-Španac« iz Valjeva 77, »20. novembar« iz Pljevalja 70, »Sonja Vojinović« iz Svetozareva 80, i brigada »Južnomoravski odred« iz Leskovca imala je 62 brigadista.

Treća smena u kojoj je radio 1.441 srednjoškolac postigla je bolje rezultate nego prva i druga smena. Sve brigade prosečno su prebacile normu za 166 odsto.

U ovoj smeni radilo je 15 brigada: »Ivo Lola Ribar« iz Beograda i Splita sa 98 brigadista, »Božidar Adžija« sa Vračara (Beograd) 104, »Dara Pavlović« sa Zvezdare (Beograd) 102, »Če Gevara« iz Titovog Užica 96, »Jelica Milovanović« iz Starog grada (Beograd) 103, »Bogdan Ogrizović« iz Zagreba 93, »Hasan Brkić« iz Bosne i Hercegovine 96, »Braća Srnić« sa Savskog venca (Beograd) 96, »Ružica Vasikić« iz Palilule (Beograd) 100, »Stojan Ljubić-Vujanovski« iz Leskovca 91, »Boro i Ramiz« iz Prištine 99, »Đorđe Zličić-Ciga« iz Vojvodine 99, »Ivo Lola Ribar« iz Grocke 63, »Boris Kidrič« iz Ljubljane 103, i »Velimir Jakić« iz Zagreba sa 98 brigadista. U drugoj dekadi treće i prvoj dekadi četvrte smene radila je i brigada »Pane Đukić« koju je sačinjavalo 79 brigadista-pitomaca milicijske škole iz Sremske Kamenice.

Četvrta smena nastavila je da radi odlično. Prosečan prebačaj norme iznosio je 173 procenta.

Radilo je 14 srednjoškolskih i studentskih brigada: »Sava Kovačević« iz Nikšića sa 101 brigadistom, »Moša Pijade« iz Starog grada (Beograd) 91, »Cvetan Dimov« iz Skoplja 107, »Jovan Mikić-Spartak« iz Novog Sada 65, »Ružica Vasikić« iz Palilule (Beograd) 75, »21. oktobar« iz Kragujevca 80, »Joze Šćurla« iz Zemuna 112, »Boris Kidrič« iz Novog Beograda 93, »Janko Gredelj« iz Zagreba 85, a osim toga radile su internacionalna brigada sa 37 omladinaca iz nekoliko zemalja i studentske brigade »Kosovo« sa 50 studenata, »Jurij Gagarin« 93, »Ratko Pavlović-Čičko« 106 i »25 godina Republike« sa 50 studenata. U četvrtoj smeni radilo je ukupno 1145 brigadista.

Petu smenu usred leta iznenadila je — kiša. Zato su i njeni rezultati bili slabiji.

U 11 brigada ove smene radilo je 895 brigadista. Brigada »Bratstvo i jedinstvo« imala je 75 brigadista — ugostiteljskih radnika iz cele zemlje, »Dragan Mauzer« sa Čukarice (Beograd) 86, »Fazli Ob-

radža« iz Uroševca 106, »Joža Vlahović« iz Zagreba 69, »Najbolji drugovi« (brigada Radio-Beograda) 85, »Branko Perišić-Badža« iz Kruševca 75, »Posavski partizani« iz Obrenovca 63, »Ivan Milutinović« iz Zemuna 100, »Olga Jovičić-Rita« iz Kraljeva 69, »Veljko Petrović« iz Sombora 79, a radilo je i 78 esperantista svrstanih u jednu brigadu.

Šesta, poslednja smena, u kojoj su radili omladinci sa sela, bila je jedna od najboljih u akciji. Polovina brigada iz ove smene precila je normu dvostruko.

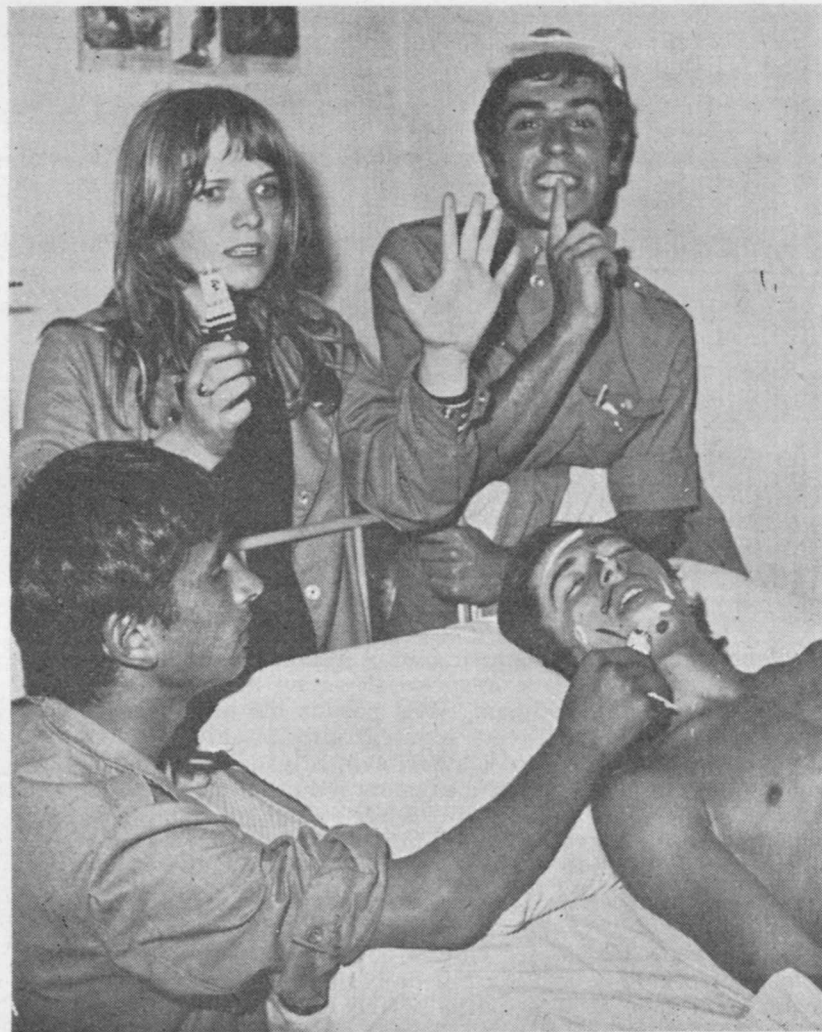
Do 10. oktobra u akciji je bilo 697 brigadista raspoređenih u 9 brigada: »Rifat Burdžević-Trša« iz Novog Pazara sa 66 brigadista, »Sloboda« iz Osijeka 97, »Šesti slavonski korpus« takođe iz Osijeka 97, »Boško Palkovljević-Pinki« iz Vojvodine 105, »Milić Radovanović« iz Kragujevca 86, »Vukola Dabić« iz Titovog Užica 53, »Mika Mitrović« iz Bogatića 63, »Ivan Stefanović-Srba« iz Smedereva 99 i »Pavle Pap« iz Novog Sada sa 81 brigadistom.

Radilo se i noću

Iza imena svih brigada — stoje odlični rezultati. Ugovoreni posao sa Direkcijom ispunjen je već 13. septembra, mesec dana pre roka. I to na četiri glavna fronta akcije.

Na trasi železničke pruge završeno je 1.412 metara nasipa, ugrađeno 50.000 kubika materijala, skinuto 22.000 kubnih metara viška materijala sa nasipa i isplanirano 55.500 kvadratnih metara površina ... U Parku prijateljstva iskopano je oko 42.000 kubnih metara zemlje i prevezeno ručnim kolicima na daljinu od 40 do 200 metara. U isto vreme, razastrto je i isplanirano 42.000 kubnih metara humusa ... U bloku 16 potpuno je završen ugovoreni posao, dok je na delu auto-puta kroz Novi Beograd iskopano i prevezeno 50.000 kubika zemlje. Osim toga, brigadisti su povremeno radili i na drugim gradilištima. Katkada, a naročito pri kraju akcije, mladi su da bi završili započete poslove, radili i noću, pod reflektorima.

»I pored niza grešaka i propusta, uglavnom zbog neiskustva, akcija »Novi Beograd-68« potpuno je uspela. Ne samo po radnim rezultatima i finansijskim efektima, već i po tome što je omogućila svim brigadistima da korisno upotrebe slobodno vreme na sportskim terenima, u biblioteci, kraj televizora, da se upoznaju sa svojim vršnjacima iz svih krajeva zemlje i nekoliko inostranih zemalja, da steknu radne navike. Ona je bila i velika škola — 3.500 brigadista pohađalo je jedan od mnogobrojnih amaterskih ili stručnih kurseva za sticanje diplome polukvalifikovanog radnika. Najveći rezultat: dokazano je da se na jedan sasvim kvalitetno novi način mogu organizovati omladinske radne akcije, i da se ne samo održi nego i poboljša njihov vaspitni značaj i uticaj«, — kaže Slobodan Vukmirović, komandant radne akcije »Novi Beograd-68«.

Dani su prolazili u vedrom, nezaboravnom raspoloženju

Nisu znali — kud će pre

Radna akcija »Novi Beograd-68« bila je sigurno najbolje organizovana radna akcija i u pogledu sportskog, zabavnog i političkog života. Za brigadiste, svaki dan značio je i gledanje novog filma,

upoznavanje sa novim poznatim ličnostima — političarima, umetnicima, sportistima — slušanje novih ploča iz razglasne stanice, skla-panje prijateljstva sa novim drugovima iz svih krajeva zemlje...

Jednostavno — nijedan brigadist nije znao gde će pre da iskoristi slobodno vreme!

Mesta za razonodu, učenje i rekreaciju bilo je dosta. Na nekoliko sportskih terena svakodnevno su se održavala razna takmičenja — od običnih, prijateljskih susreta, do utakmica za prvenstvo naselja. Nije vođena precizna evidencija, ali za šest meseci, koliko je trajala akcija, održano je nekoliko stotina sportskih susreta.

Za ljubitelje sporta štab akcije je, osim toga, organizovao grupe posete utakmicama fudbalskog prvenstva Jugoslavije. Brigadisti su prisustvovali i međudržavnim fudbalskim susretima.

Tri do četiri puta nedeljno brigadisti su u sopstvenom bioskopu mogli da gledaju igrane filmove, većinom premijernih. Gotovo svake večeri organizovali su priredbe, logorske vatre, kvizove...

Česti gosti brigadirskog naselja »Bratstvo-jedinstvo« bili su istaknuti beogradski umetnici, sportisti, kulturni i javni radnici. Brigadisti su imali prilike da razgovaraju sa Ratom Dugonjićem, Dragim Stamenkovićem, Đuricom Jojkićem, Aleksandrom Bakočevićem, Brankom Pešićem, Simeonom Zatezalom i drugim.

Više ministara iz nekoliko prijateljskih afričkih zemalja takođe su posetili brigadiste.

Samoupravljanje na akciji bilo je veoma dobro organizovano. O svim pitanjima brigade, raspravljali su svi brigadisti zajednički, na brigadnim konferencijama. Savet naselja bio je najviše samoupravno telo koje je odlučivalo o najvažnijim pitanjima cele smene. Ovo telo sačinjavali su predstavnici svih brigada, zajedno sa članovima štaba. Svi predstavnici u samoupravnim telima shvatili su odgovorno svoje funkcije. Sve odluke bile su pažljivo donošene, naročito kad se proglašavala najbolja brigada. Predstavnici »konkurentskih« brigada uvek su davali svoj glas zaista najboljoj brigadi.

Na akciji »Novi Beograd 69« prvi put je sproveden referendum u istoriji jugoslovenskih radnih akcija. U šestoj smeni savet naselja nije uspeo da donese odluku potrebnom dvotrećinskom većinom o tome koja će brigada biti najbolja. Postojala su dva konkurenta — brigada iz Kragujevca »Milić Radovanović« i brigada iz Titovog Užica »Vukola Dabić«. Pošto savet nije mogao da donese odluku sproveden je referendum u kojem su veoma odgovorno učestvovali svi brigadisti. Većina je odlučila: priznanje najbolje brigade dobijaju — Kragujevčani!

Na gradilištu — učesnici radne akcije »Novi Beograd — 69.«

Novi Beograd 69

Akcijaši »Novi Beograd-68« ostavili su, pored mnogih, i još jednu poruku akcijašima »Novi Beograd-69«.

— Nastavite gde smo stali, ali bolje i pametnije od nas.

Organizatori ovogodišnje akcije tako su i postupili. Odlučili su da iskoriste sva iskustva stečena na prošloj akciji. Posao je, zato, bio i neuporedivo lakši. Nastojalo se da se, koliko god je to moguće, sve greške i loša saznanja ne ponove u ovoj akciji.

Tako je, na primer, odmah ukinut štab radne akcije, jer je utvrđeno da nije potreban. Stručne službe bile su dovoljno sposobne da preuzmu sve tehničke i administrativne poslove, a četne, brigadne konferencije i savet naselja na zadovoljavajući način su omogućili da se akcija organizuje na samoupravnim principima.

Pomeren je i početak akcije. Prvih 14 brigada sa 976 brigadista, počelo je da radi 10. maja. Poslednji dan radne akcije je 12. oktobar.

Za proteklih pet meseci, više od 5.000 brigadista iz stotinak gradova i opština Jugoslavije podneli su jedinstven raport: svi zadaci koji su postavljeni — ispunjeni su. I ne samo to. Zahvaljujući izvanrednom zalaganju ostvareno je oko 800.000 dinara viška, koji je upotrebljen za poboljšanje standarda brigadista i koji će se koristiti za dalje investicije u omladinske objekte.

ISKOPANO STO HILJADA KUBIKA

I ove godine najvažnija radilišta bila su: autoput kroz Novi Beograd, nasip nove pruge od stanice Zemun — Novi grad do željezničkog mosta na Savi i Park prijateljstva. U toku akcije otvoreno je još jedno gradilište — u hotelu »Jugoslavija«.

Osim ovih preuzimani su i mnogobrojni manji i veći poslovi, ne samo od glavnog investitora — Direkcije za izgradnju Novog Beograda — već i od drugih preduzeća i gradskih komunalnih organizacija. Radilo se još na tridesetak gradilišta: uređenju savske obale, kopanju kanala Galovica, uređenju Ade Ciganlije, zemunskog keja i izgradnji mnogih drugih objekata.

Svuda se radilo — udarnički. Mada je većina akcijaša prvi put okusila »akcijaški hleb«, stari radni elan, iz prošlogodišnje akcije, pratio je svaki iskopani kubik.

Teško je meriti trud i energiju brigadista samo ciframa. Ali, cifre fu ipak »najtvrdoglavije«: iskopano je i prevezeno više od sto hiljada kubnih metara zemlje, izgrađeno 1.300 metara donjeg stroja

Akcija je bila i velika škola samoupravljanja — sastanak, dogovor o planu rada

Na kraju svake dekade — veliko slavlje. Najbolji su primili prelaznu zastavu

auto-puta, nasuto je i oblikovano 700 metara »trupa« nove pruge, kojom do 29. novembra treba da prođe prvi voz, ugrađeno je 13.000 kubnih metara peska u Parku prijateljstva, a na hotelu »Jugoslavija« dato je više od sto hiljada norma-časova, te kažu, bez brigadista ovaj luksuzni objekat ne bi mogao da primi na vreme prve goste...

Kad se sve ovo zna, onda je jasno zašto gotovo nije bilo brigade koja u svoje mesto nije odnela bar jedan akcijaški trofej, uspomenu na velika takmičenja. Ali, pored kolektivnih priznanja, u ovogodišnjoj akciji 1434 brigadista dobila su udarničke značke, isto toliko otišlo je sa pohvalama, a 876 omladinaca dobilo je specijalna priznanja za zalaganje u društvenim aktivnostima. Nije bilo malo onih koji su u akciji »Novi Beograd-69« dobili po dve ili tri udarničke značke ili pohvale.

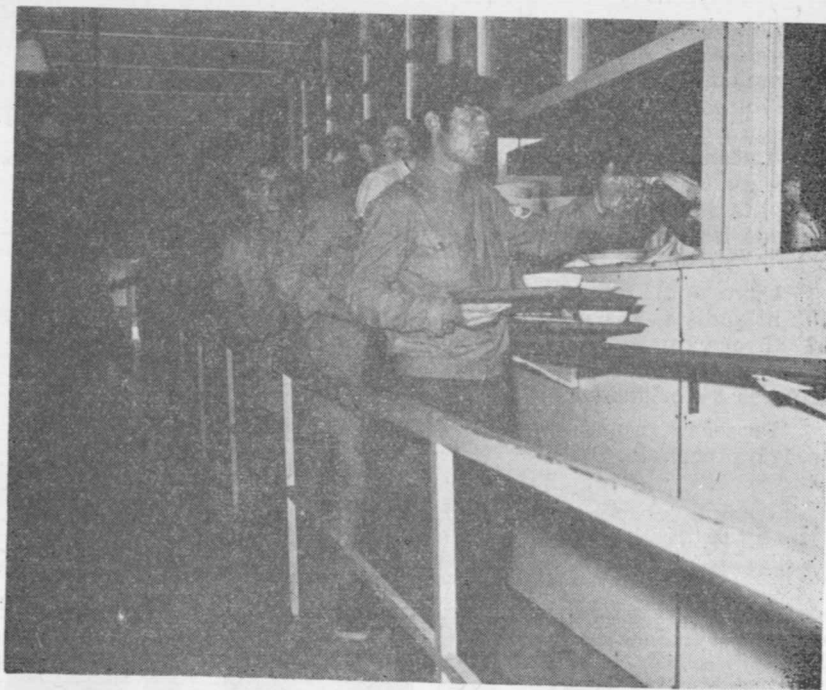
MALA DA PRIMI SVE

Interesovanje za ovogodišnju akciju bilo je veliko u celoj zemlji. Pred početak, više od stotinu opštinskih komiteta Saveza omladine obraćalo se sa jednom željom: primite više naših brigadista. Međutim, moglo se primiti samo 5.000 omladinaca iz 50 mesta i gradova.

U prvoj smeni akcije, koja je trajala od 10. maja do 14. juna radilo je 976 omladinaca raspoređenih u 14 brigada. Brigada »Budo Tomović« iz Titograda imala je 74 brigadista, »Goce Delčev« iz Bitolja 66, »Simo Pogačarević« iz Vranja 55, »Dobrosav Radosavljević-Narod« iz Šapca 87, »Milić Radovanović« iz Kragujevca 75, »Sloboda« iz Osijeka 75, »Jelica Milovanović« iz Sopota 58, »Sedam sekretara SKOJ-a« iz Čačka 63, »Olga Jovičić-Rita« iz Kraljeva 76, »Žikica Jovanović-Španac« iz Kraljeva 69, »Mika Mitrović« iz Bogatića 63, »Branko Krsmanović« iz Paraćina 77, »Svetozar Marković-Toza« iz Sombora 72, i »Đorđe Zličić-Ciga« iz Odžaka imala je 66 brigadista.

Slobodni trenuci, uz pesmu, u zelenilu

Nova akcija na Novom Beogradu — sve je bilo modernije, od kuhinje do soba za spavanje

Prosečno izvršenje norme u prvoj smeni bilo je oko 150 odsto. Među brigadama nije bilo naročito velikih razlika u uspesima.

Za razliku od prve smene u kojoj su radili uglavnom omladinci sa sela i iz radnih organizacija, u drugoj smeni (od 15. juna do 12. jula) radili su uglavnom srednjoškolci i studenti. Ukupno izvršenje norme cele smene bilo je oko 170 odsto, a najveći prosečni prebačaj zabeležila je brigada »Cvetan Dimov« iz Skoplja — 243 posto.

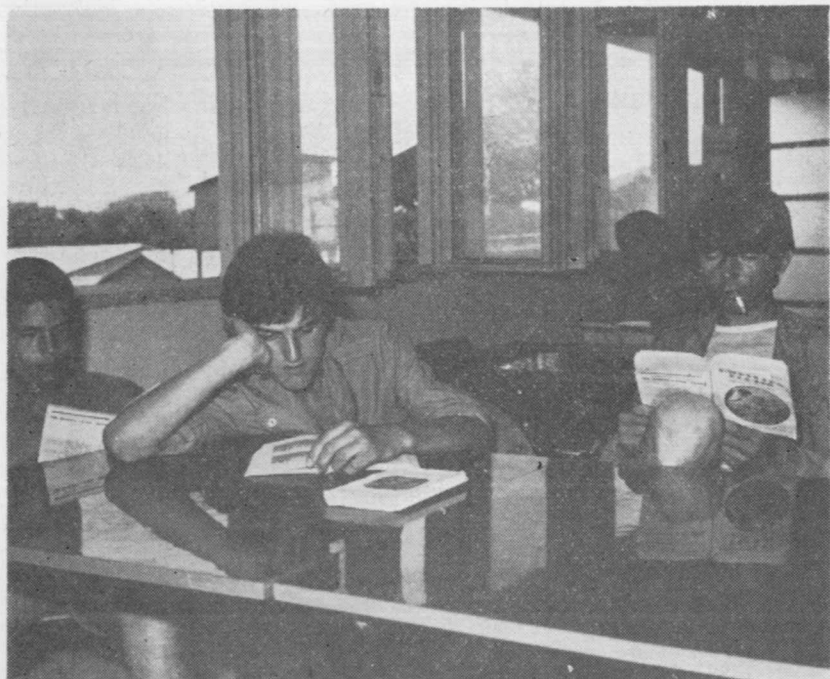
U drugoj smeni radilo je još devet brigada sa ukupno 930 brigadista. — »Braća Srnić« sa Savskog venca (Beograd) imala je 112 brigadista, »Abdula Preševa« — Gnjlane 106, »Janko Gradelj« iz Zagreba 86, »Boris Kidrič« iz Ljubljane 116, »Boris Kidrič« iz Novog Beograda 118, »Đorđe Zličić-Ciga« iz Novog Sada 102, »Nada Purić« sa Vračara (Beograd) 82, »Dragan Mauzer« sa Čukarice (Beograd) 82 i »Sava Mihić« iz Zemuna 119 brigadista. U drugoj dekadi druge smene i prvoj dekadi treće smene radila je brigada »Pane Đukić«, koju su sačinjavala 83 brigadista — učenika milicijske škole iz Sremske Kamenice.

U trećoj smeni od 13. jula do 9. avgusta bilo je nekoliko mešovitih brigada koje su sačinjavali omladinci iz većeg broja gradova.

Tako je u brigadi »Bratstvo-jedinstvo« radilo 78 ferijalaca iz tridesetak jugoslovenskih gradova. Brigadu »Tito« sačinjavala su 104 omladinca — komunisti iz gradova koji nose Titovo ime: Titove Korenice, Titograda, Titovog Užica i Titovog Velesa. U brigadi »Sedam sekretara SKOJ-a« radilo je 112 devojaka i mladića iz Čačka, Lučana iz Gornjeg Milanovca, dok je brigadu »Ča-bre«, koja je na kraju smene proglašena za najbolju sačinjavalo 89 omladinaca iz Splita i beogradske opštine Voždovac. U ovoj smeni radila je i brigada isključivo sastavljena od studenata — »Žarko Marinković« u kojoj su bila 92 brigadista.

Osim ovih, radile su brigade: »Ruđer Bošković« iz Zagreba sa 102 brigadista, »Sara Bertić« iz Osijeka 103, »Simo Šolaja« iz Jajca 97, »Braća Špalj« iz Zagreba 86, »Ivo Lola Ribar« iz Grocke (Beograd) 80, »Pero Ćuskić« iz Brčkog 86 i brigada »Josip Kramer« iz Kule sa 84 brigadiste.

Prosečan prebačaj norme na radilištu u trećoj smeni iznosio je 177 procenata.

Lepa knjiga — u časovima predaha

U četvrtoj smeni (od 10. avgusta do 5. septembra), kao i u prethodne dve, radili su uglavnom srednjoškolci i studenti. U ovoj smeni 1055 brigadista iz 13 brigada postigli su najbolje radne rezultate. Prosečan prebačaj norme iznosio je 185 procenata. Najbolje rezultate postigla je brigada »Rade Končar« iz Zagreba u kojoj su bila 74 srednjoškolca.

Osim ove, u četvrtoj smeni radile su i brigade: »Joze Šćurla« iz Zemuna sa 76 brigadista, »Pljevlja-69« iz Pljevalja 74, »Boro i Ramiz« iz Prištine 96, »Marjan Badel« iz Zagreba 93, »Najbolji drugovi« u kojoj je radilo 78 brigadista iz desetak gradova, »Jelica Milovanović« iz Starog grada (Beograd) sa 85, »Miloš Matijević-Mrša« sa Zvezdare (Beograd) 80, »Boško Palkovljević-Pinki« iz Rume 80, »Vera Blagojević« iz Šapca 86, »Olga Jovičić-Rita« iz Kraljeva 77, »Lenjin« iz Titovog Užica 80 i »Rifat Burdžević-Trša« iz Novog Pazara sa 75 brigadista.

U poslednjoj, petoj smeni, od 7. septembra do 12. oktobra, radili su ponovo samo omladinci sa sela i iz radnih organizacija. I u ovoj smeni postignuti su zadovoljavajući rezultati.

Ovogodišnju radnu akciju »Novi Beograd-69« završile su brigade: »21. jul« iz Ivanograda u kojoj je radilo 90 brigadista, »Krajina« iz Banjaluke 131, »Jezdimir Lović« iz Sjenice 53, »Paja Marganović« iz Kovina 79, »Stjepan Supanc« iz Vukovara 90, »Mirko Tomić« iz Varvarina 56, »Prvi mosorski odred« iz Sinja i Splita 113, »Ivan Stefanović-Srba« iz Smedereva 80, »Sedam sekretara SKOJ-a« iz Čačka 71, »Otmar Majer« iz Subotice 56, »Vukola Dabić« iz Titovog Užica 112 i »Jovan Mikić-Spartak« iz Subotice u kojoj je radilo 65 brigadista. U četvrtoj smeni ukupno je učestvovalo 12 brigada sa 996 omladinaca.

AKCIJA — KAO PREDUZEĆE

Kao i prošlogodišnja, akcija »Novi Beograd-69« poslovala je kao — preduzeće, na čisto ekonomskim principima. Na početku akcije sa investitorom — Direkcijom za izgradnju Novog Beograda — sklopljen je ugovor prema kome je trebalo da brigadisti završe radove u vrednosti od 8,06 miliona dinara. Investitor je plaćao svaki norma-čas 12,3 dinara, dok bi, da je poslovao sa građevinskim preduzećima, plaćao između 16 i 20 dinara.

Veći deo sredstava — 7,48 miliona, utrošen je za izdržavanje brigadista, dok je razlika do predračunske vrednosti i višak koji je ostvaren prebačajem norme (oko 800 hiljada dinara) ostala u poslovnom fondu i upotrebiće se za investicije.

Boravak svakog brigadiste na gradilištu stajao je oko 1.500 dinara. A svaki omladinac »zarađivao« je 1.624 dinara.

Dakle, račun je čist. Radna akcija »Novi Beograd-69« pokrila je sve troškove i — ostvarila dobit. Poslovala je kao sasvim dobro preduzeće i dokazala ekonomsku opravdanost!

U ovogodišnjoj akciji bilo je i osam stalno zaposlenih i 50 zaposlenih na određeno vreme. Oni su se brinuli da akcija organizaciono i tehnički dobro teče. To su diplomirani pravnici, ekonomisti, inženjeri, tehničari i visokokvalifikovani radnici. Ova ekipa vodila je vrlo preciznu ekonomsku računicu. Na primer, zaposlila je izvestan broj radnika u kuhinji! Ove godine nijedan brigadist nije morao da ljušti krompire ili trebi grašak kao prošle godine. Izračunato je da će brigadist više zaraditi na gradilištu nego dežurstvom u kuhinji. Radna akcija imala je i dva svoja autobusa, pa su brigadisti njima i vozilima gradskog saobraćajnog preduzeća koja su zakupljivana — odlazili na posao. Više se isplatilo što su brigadisti išli na radilište autobusom nego — pešice!

Ove precizne računice i zdrava ekonomika izazvale su žive komentare u javnosti. Ima onih koji misle da ovakve akcije, koje posluju gotovo kao prave privredne organizacije nisu ono što su nekad bile, kad se dobrovoljni rad omladinaca — dotirao. Međutim, vremena su se promenila i mišljenja da osnovni ciljevi dobrovoljnog omladinskog rada više ne važe, nisu ni blizu istini. Naprotiv, jača materijalna baza jedne omladinske akcije može samo više i efikasnije da doprinese razvijanju drugarstva, radnih navika, sticanja discipline i produbljanju bratstva i jedinstva — dakle, svih onih ciljeva zbog kojih su se nekad, a i danas, organizovale omladinske radne akcije. Uostalom, to je najbolje potvrdila praksa, a i sami brigadisti koji su svi do jednog potvrdili da ne bi mogli da zamisle radne akcije koje se razlikuju od dosadašnjih.

SVAKOG DANA PREMIJERNI FILM

Kako je izgledao »porodični budžet« ovogodišnje akcije? Od utrošenih sredstava, trećina je data za ishranu. Brigadisti su se hranili u velikom i modernom restoranu za samousluživanje, a svakog dana za ručak i večeru imali su meso i slatkiše. Kalorična vrednost hrane sa 5.500 do 6.000 kalorija dnevno, bila je veća od — rudarske!

Svaki brigadist, po dolasku na gradilište, dobijao je radno odelo, cipele i patike, odeća je šivena po nacrtima naših poznatih modnih kreatora — omladinci su nosili uzane pantalone, a devojke mini-suknje! Svi su brigadisti spavali na udobnim krevetima po osmoro u svakoj sobi.

Svakog dana u velikom rezervoaru bilo je 20.000 litara tople vode, dovoljno da se svaki brigadist i ujutru i uveče istušira.

Mnogi učesnici ovogodišnje akcije iskreno su priznali da ni kod kuće nemaju takav komfor i hranu!

Organizatori ovogodišnje radne akcije potrudili su se da svakom omladincu omoguće da što bolje i lepše provede slobodno vreme. Svake večeri, u svome bioskopu brigadisti su mogli da gledaju igrane filmove, od kojih je većina iz repertoara za iduću godinu! Dva ili tri puta nedeljno gosti radne akcije bili su naši istaknuti političari, umetnici, sportisti.

I sportski život je bio odlično organizovan

Brigadisti su imali prilike da vide na svojoj pozornici u naselju predstavu »Kose« a gostovali su i mnogi poznati glumci, humoristi, pevači zabavnih melodija, vokalno-instrumentalni ansambli... Kad nije bilo gostovanja brigadisti su uveče organizovali svoje priredbe, logorske vatre, šampionate znanja — sasvim atraktivne i prijatne za slušanje i gledanje. Celog dana u naselju je radila brigadna razglasna stanica sa veoma bogatim muzičkim govornim programima. Osim toga, svakoga dana na Radio-Beogradu 202 izvodena je brigadirska emisija »Radio-Mladost«.

Ko god je želeo mogao je da uzme na čitanje jednu od 1.500 knjiga naseljske biblioteke. Brigadisti su redovno dobijali svu dnevnu i periodičnu štampu, a televizijski program mogao je da se gleda na nekoliko televizora... Osnovani su i klubovi filmofila i ljubitelja gramofonskih ploča. Otvoren je i salon mode i kozmetike, u kojem je Vanja Vukić, student četvrte godine Akademije za primenjenu umetnost u Beogradu, upoznavala brigadiste sa najnovijim modnim novitetima i najboljim načinom šminkanja...

PRVA ŠKOLA ZA BRIGADISTE

Ljubitelji sporta nisu znali gde bi pre iskoristili slobodno vreme: da li na dva igrališta za fudbal i rukomet, na terenima za košarku i odbojku, gde su mogle da se igraju i noćne utakmice, na četiri stola za stoni tenis ili na igralištu mini-golfa... Kako je koja brigada dolazila odmah su organizovana sportska takmičenja. Bilo je oko 5.000 sportskih susreta. Odabrane ekipe sa ove akcije takmičile su se sa reprezentacijama radnih akcija »Zeleni pojas Đerdapa« i »Sava-69« iz Zagreba... Gotovo svake nedelje svi su brigadisti mogli da gledaju fudbalske utakmice državnog prvenstva i letnje lige šampiona.

Svakog dana, ko god je hteo mogao je da provede nekoliko časova u grupnom rezgledanju Beograda, a mnogi su često išli i na izlete van grada.

Ali, i ovogodišnja akcija sačuvala je staru tradiciju — bila je škola za mnoge brigadiste. To najbolje pokazuje podatak: gotovo milion dinara dato je za organizovanje raznih stručnih i amaterskih kurseva. Stručni kursevi, na kojima je sticana diploma polukvalifikovanih radnika organizovani su u prvoj i petoj smeni kada su u akciji učestvovali omladinci iz sela. Kursevi su organizovani po skraćenom sistemu, a najveći deo nastave izvođen je praktično. Predavači i ispitivači bili su najbolji beogradski stručni nastavnici.

Gotovo trećina brigadista ovogodišnje akcije završila je jedan od tri amaterska kursa. Najviše polaznika imao je kurs za vozače »A« i »B« kategorije. Brigadisti su na ovom kursu svršili kompletnu obuku, tako da je svako od njih, po povratku iz akcije, mogao odmah da polaže vozački ispit... Veći broj omladinaca svršio je kurseve za foto i kino amatere.

NOVO NASELJE

Iduće godine, tačno po sredini poljane na kojoj se sada nalazi brigadirsko naselje »Bratstvo jedinstvo«, proći će široka asfaltna traka auto-puta kroz Novi Beograd. Brigadisti će, zbog toga, morati da se sele.

— Mada nekome može da izgleda da će ovo dovesti u pitanje buduće akcije u Novom Beogradu, od seobe, brigadisti će imati samo — koristi — tvrdi inž. Dragoljub Vujanić, komandant radne akcije »Novi Beograd-69«. I pored svih napora i ulaganja, naselje u kojem su živeli brigadisti ovogodišnje i prošlogodišnje akcije, nije moglo ni iz daleka da nam pruži ono što smo očekivali. Trideset hiljada kvadratnih metara bilo je zaista malo da se razviju sve aktivnosti kakve bi trebalo da ima velika radna akcija. Omladinsko naselje biće preseljeno na izvanredno mesto, van grada. Na 170.000 kvadratnih metara, koliko smo dobili, moći će da se izgradi veliko brigadirsko naselje, sa paviljonima u kojima bi bile samo dvokreventne sobe sa kupatilom. Tu će biti dovoljno mesta za desetine sportskih terena,

Akcija je bila velika škola: neko je naučio da vozi fiću, a neko traktor!

veštačko klizalište i plivački bazen. To je perspektiva za dve-tri godine, a učesnici akcije »Novi Beograd-70« moraće da pokažu malo strpljenja. U montažnim barakama, za njih će biti samo 500 mesta, dok će se isto toliko njih morati smestiti pod šatore. Mi sami ulažemo pare koje smo zaradili na prethodnim akcijama, pa, prema tome, ne možemo sve odjednom da uradimo...

Prošle godine kada je organizovana prva omladinska radna akcija u Novom Beogradu — posle onih između 1948. i 1951. — planirano je da omladinci rade samo pet godina. Izgradnja novog omladinskog naselja omogućiće da se radne akcije organizuju znatno duže. Sve dok je to Beogradu potrebno! — rekao je inž. Dragoljub Vujanić.

III. Novo srce Beograda

Deo takozvanog »eksperimentalnog naselja« — njime je počela ubrzana izgradnja Novog Beograda

Novi Beograd!

Novi Beograd!

... Najsmelij, najgrandiozniji, najlepší neimarski poduhvat u novijoj istoriji Jugoslavije...

Novi Beograd!

... Na ušću dve najveće jugoslovenske reke, na mestu koje je od iskona okivala nepregledna močvara i šikara. Na mestu pustom, zapuštenom.

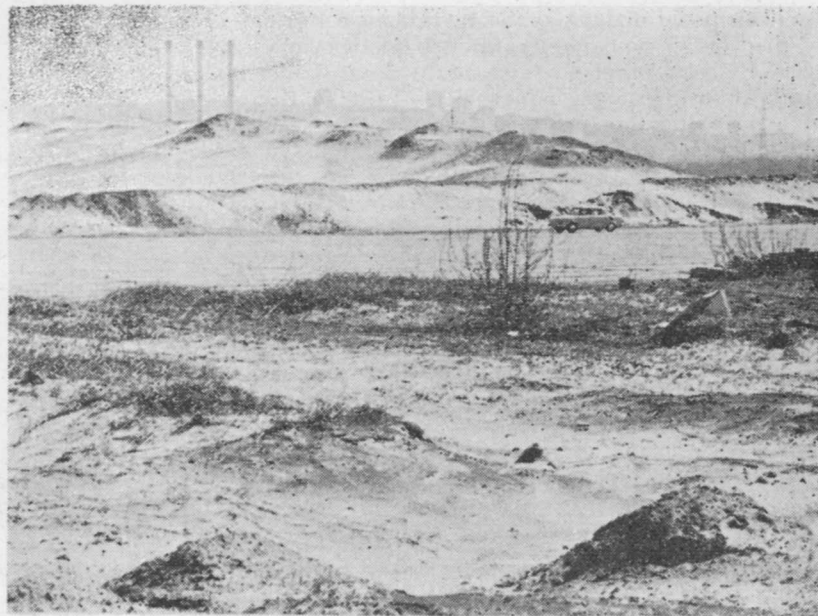
Novi Beograd!

... Na prostoru koji je teška i burna istorija tako dugo odredivala za granicu ne samo dve države, nego i dve kulture, religije i civilizacije. Sa jedne i druge strane pitome reke Save stolecima su dizana utvrđenja i temelji...

Novi Beograd!

Već dve decenije na tom mestu rađa se novi grad. Dvadeset godina nekadašnja močvara odstupa pred zahuktalim jurišom neimara. Gradi se najmlađi i najlepší među 150 jugoslovenskih gradova. Grad za oko 240.000 stanovnika. Sto hiljada su već njegovi žitelji. Grad koji treba da bude gotov 1980.

Novi Beograd — srce Beograda!

Da bi se na Novom Beogradu gradilo do sada je nasuto preko 23 miliona kubika peska

Prve zamisli

Novi Beograd je sigurno jedan od najmladih jugoslovenskih gradova. Kamen temeljac udarili su mu mladi. On je i najbrže građen, tempom kakav se retko gde može videti.

Pa ipak, i taj grad ima svoju istoriju. Malo, zaista malo stanovnika na levoj obali Save, pa i onih u »starom« Beogradu znaju kad su se rodile prve ideje o izgradnji novog grada na ušću Save u Dunav. Znalci, međutim, pouzdano tvrde: prve ideje o proširenju Beograda na levu obalu Save javile su se između prvog i drugog svetskog rata. Mnoge istorijske i političke okolnosti, međutim, onemogućavale su da se Beograd razvija na tu stranu, iako je to prirodno bilo sasvim logično, a urbanistički ne samo opravdano, nego jedino moguće i potrebno. To je ukazao i generalni plan Beograda iz 1923. godine. Samo, društveni i ekonomski uslovi za tako veliki poduhvat u ono vreme nisu postojali. Plan je ostao na hartiji. Jedino su neke inostrane firme nasipale put između Beograda i Zemuna i deo obale Dunava. Pored mosta izgrađeno je tada staro sajmište, a niklo je i »divlje« naselje udžerica.

Tek posle drugog svetskog rata, već krajem 1945. godine, kada se pripremao novi Generalni urbanistički plan Beograda, jasno je rečeno: treba preći na levu obalu Save. To je put za širenje Beograda, kao glavnog grada zemlje. Tako je 1947. godine doneta odluka da se na tom prostoru izgradi nekoliko važnih i krupnih javnih objekata, pre svega zgrade predstavništva vlade (danas zgrada SIV-a) i hotela »Jugoslavija«. Već sledeće, 1948. godine čini se novi korak: obrazovan je Savet za izgradnju Novog Beograda. Najbolji stručnjaci počeli su da proučavaju mnoge krupne tehničke probleme. Jer, trebalo je predvideti kako da izgleda grad koji će se dizati na nekada močvarnom terenu, na pesku. Pa ipak, taj veliki posao završen je 1950. godine kada je usvojen Generalni urbanistički plan Beograda.

GLAVNI PRAVAC PREKO REKE

Ako se danas pažljivije analizira ono što je taj plan postavio, onda, čini se, može se bez dvoumljenja reći:

Beograd treba da poraste na milion stanovnika. Za trostruko veći broj žitelja glavnog grada potrebni su novi prostori. A oni su — na levoj obali Save, između starog Beograda i Zemuna. Tu, na tom mestu treba podići Novi Beograd. On će postati, sa rekam Savom, centralni gradski motiv, srce celog Beograda. Da bi to bio on će se razvijati na najmoderniji način, prema saznanjima moderne nauke i savremenog urbanizma.

To su bile glavne odluke, glavni pravci. Ali, to je značilo tek početak velikog posla, sagledavanje urbanističkog razvoja Novog Beograda. U tome su učestvovali najpoznatiji beogradski urbanisti i arhitekti. Godine 1957. posle niza razrada, počela je izgradnja. Bio je to prvi neimarski potez, koji je tek nagoveštavao kako će izgledati budući novi grad.

Po ovom planu započeta je izgradnja mreže saobraćajnica i takozvano eksperimentalno stambeno naselje koje obuhvata dve stambene zajednice sa oko 3.000 stanovnika.

Tako je u Novom Beogradu počeo jedan posao koji su mnogi nazivali »faraonski«. Jer, da bi se gradilo valjalo je ceo teren podići u vis. Na oko 800 hektara zemljišta sručeno je 23 miliona kubnih metara peska. Debljina nasutog sloja iznosi prosečno tri i po metra. Nasute površine, međutim, nisu mogle da ostanu »gole«. Trebalo ih je pokriti humusom i ozeleneti da vetrovi, koji su ovde veoma jaki zbog otvorenih prostora, ne bi razneli ogromne količine peska.

Ali, pred graditelje su se postavljali i novi zadaci. Trebalo je zidati visoke zgrade, solitere. Odbačeno je ranije zidanje — na klasičan način. Eksperimentalno naselje u Novom Beogradu — onaj deo između stambenih zgrada koje su na Tošinom bunaru još 1948. godine podizale omladinske brigade, pa sve do Studentskog grada — bilo je zaista poligon savremenog neimarstva. Ovde su, u praksi, dokazane prednosti montažnog načina podizanja višespratnica. Eks-

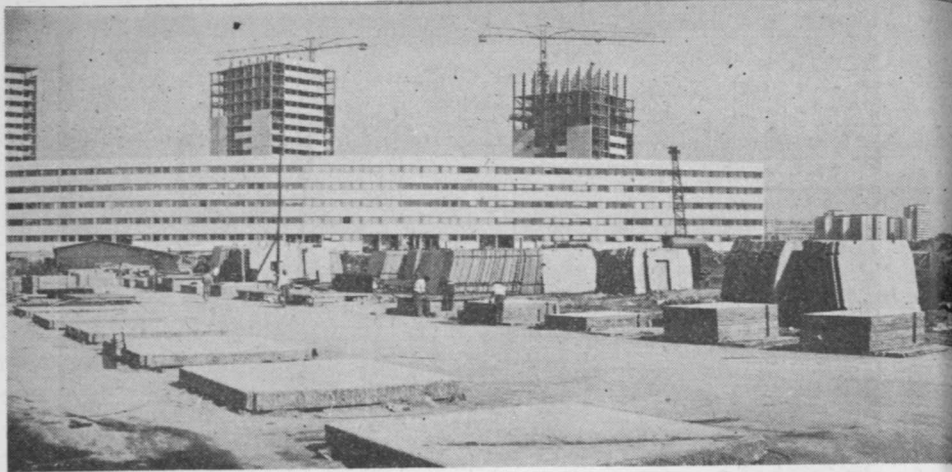

Između novih zdanja — dovoljno prostora za najmlađe

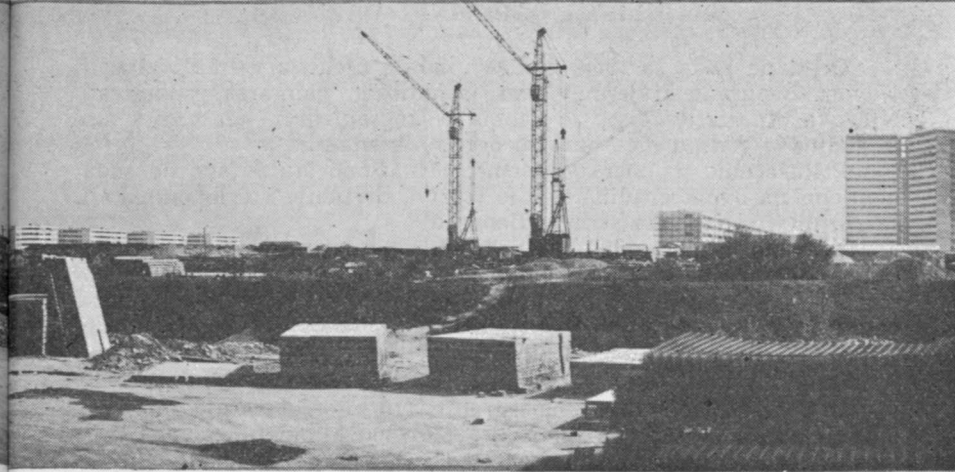
perimentalno naselje i mreža saobraćajnica brzo su građeni. Naočigled Beogradana počelo je da niče ono što su svi do tada samo zamišljali i naslućivali. Nicao je grad sa kućama bez dimnjaka, koje je grejala samo jedna toplana, sa širokim ulicama, zelenim prostorima, školama, novim radnjama.

Međutim, ono što je bilo postignuto u izgradnji eksperimentalnog naselja i postavljanju osnovne mreže saobraćajnica, nedvosmisleno je ukazivalo na potrebu da se detaljnije izradi i sagleda centar Novog Beograda. Počela su dalja razmatranja i urbanistička razrađivanja.

Godine 1959. došlo se do idejnog urbanističkog rešenja centra Novog Beograda. Zatim je sačinjen i novi regulacioni plan Novog Beograda. Na taj način stvoreni su svi uslovi za dalju detaljniju razradu pojedinih zahvata u Novom Beogradu. I drugi, društveno-ekonomski uslovi u to vreme su sazreli, tako da je u Novom Beogradu moglo da se gradi i više i brže. Ta, 1959. godina naziva se trećom fazom u izgradnji Novog Beograda, veoma značajnom, možda i presudnom da se ostvari velika zamisao završetka izgradnje potpuno novog grada do 1980. godine.

Na Novom Beogradu isključivo

se gradi na moderan, industrijski način

VELIKA VIZIJA

Kada se pretresu sve zamisli i pregledaju svi urbanistički planovi, onda pred očima iskrsava zaista veličanstvena vizija Novog Beograda koja, poslednjih godina, ubrzano postaje realnost za svakoga.

Da bi se Novi Beograd potpuno predstavio, onim što je već izgrađeno i onim što su predvideli urbanisti, bilo bi sigurno potrebno da se ispišu mnoge stranice. Pokušaćemo, ipak, da što je kraće moguće, dočaramo tu sliku koja se iz dana u dan menja.

Centralni deo Novog Beograda, od zgrade Saveznog izvršnog veća prema zapadu, do nove zgrade železničke putničke stanice, biće nešto zaista jedinstveno i velelepno u novom gradu. Oko njega nalaziće se šest velikih stambenih blokova. Jedan od njih već je izgrađen, stanovnici Novog Beograda popularno ga zovu »šest kaplara« zbog šest velikih crvenih solitera koji se nalaze s leve strane kad se ide iz Beograda prema Zemunu. Dijametralno suprotan njemu, takozvani blok broj 28, sada se uveliko gradi. Već ove zime dobiće prve stanare.

Da bi se gradilo u centralnom delu Novog Beograda, obavljani su veliki pripremni radovi. Pre svega trebalo je postaviti osnovnu mrežu raznih komunalnih instalacija, kao što su vodovod, kanalizacija, električni kablovi, toplovođi. Jer, Novi Beograd imaće samo

tri dimnjaka, dimnjake Toplane koja greje sadašnji i koja će obezbeđivati toplotu i celom Novom Beogradu.

I ostali delovi Novog Beograda, prema obali Save, uzvodno od sadašnjeg mosta, tamo gde se nalazi zimovnik za brodove, zatim prema Bežanijskoj kosi, na mestu starog aerodroma, predviđeni su za stambenu izgradnju. Na nekim od tih mesta, kao na aerodromu već se uveliko gradi.

Da bi se izgradnja Novog Beograda razmahnula, planovima je sasvim jasno predviđeno kako će se postaviti saobraćajna mreža. Pruga, koja je presećala teren Novog Beograda na dva dela, dobila je potpuno novu trasu. Tako su predviđeni i drugi saobraćajni tokovi — bulevari i ulice i trasa Auto-puta.

Planirajući Novi Beograd, urbanisti ni u jednom času nisu zaboravili zelene površine i prostore za odmor i rekreaciju. Između zgrada ostavljeno je dovoljno slobodnih prostora, a jedan poseban deo Novog Beograda isključivo će služiti u te svrhe. Od nekadašnjeg Ratnog ostrva i rukavca Dunava stvoriće se ogromno jezero sa kupalištima i rekreativnim centrima. Tome će služiti i široki i lepo uređeni kejovi duž leve obale Save, oko Ratnog ostrva i budućeg jezera.

Predviđena su i mesta za podizanje drugih velikih objekata, pre svega onih, namenjenih kulturi i zabavi. Rezervisano je zemljište za zgradu buduće beogradske opere.

GRADILIŠTE OGORMNIH RAZMERA

Od dana kada se 1959. godine ukazala njegova velika vizija, u Novom Beogradu traje neviđeni, grandiozan neimarski poduhvat. Njegove dimenzije zaista je veoma teško sagledati, bez obzira što iz godine u godinu niče bezbroj ogromnih zdanja.

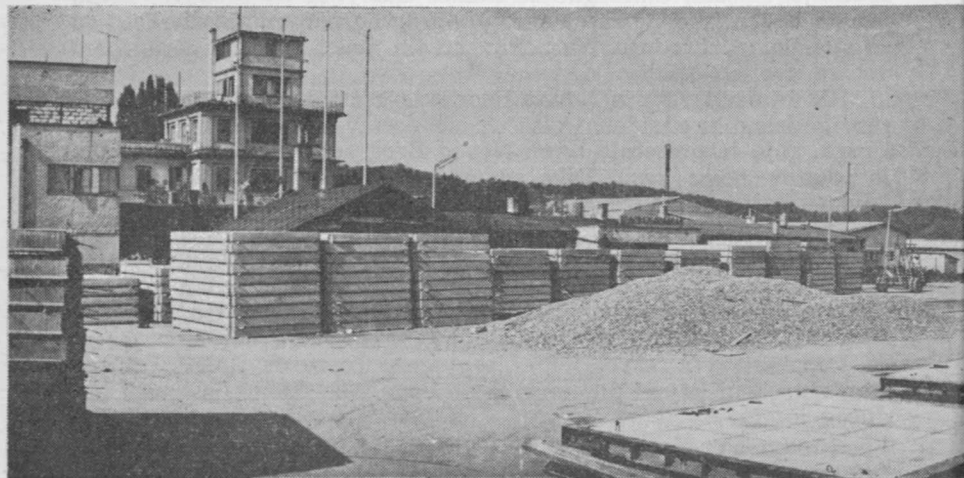
Pokušaćemo da, bar delimično, prikazemo šta je sve do sada učinjeno na ovom gradilištu koje izaziva divljenje i svih onih koji sa raznih strana sveta stižu u Beograd.

Već smo kazali — 800 hektara zemljišta nasuto je sa 23 miliona kubnih metara peska. Tako je Novi Beograd »porastao« za tri i po metra. Nasipanje terena, međutim, nije bio jedini posao da se obezbedi novi grad od voda koje su uvek plavile ovaj prostor. Od 15 kilometara obale koju treba urediti do danas su izgrađena četiri i po kilometra.

U Novom Beogradu treba izgraditi 110 kilometara glavnih saobraćajnica, širokih do 80 metara, a oko 300 kilometara saobraćajnica u stambenim četvrtima. Do sada je izgrađeno 30 kilometara saobraćajnica i 20 kilometara trotoara.

Ispod zemlje nalaze se desetine kilometara najrazličitijih cevi i kablova. Samo za vodovod, glavnu mrežu, do sada je položeno oko 36 kilometara. Izgrađena su i puštena u rad četiri reni bunara, a grade se još tri. Na celom terenu dosad je izgrađeno 46 kilometara kanala i kolektora i 500 stanica za kanalizaciju.

Nijedna zgrada u Novom Beogradu nema dimnjak, jer je podignuta toplana, svakako najznačajniji komunalni objekat, koja je puštena u rad 1966. godine. Ona može da zagreva oko 50 hiljada stambenih jedinica. Od nje do stambenih zgrada dosad je izgrađen toplovod u dužini od 37 kilometara. Položeni su, takođe, i primarni

Kompleks najnovijeg stambenog

kablovi za struju u dužini od 60 kilometara, izgrađena je trafo-stanica jačine 35 KW i još pet manjih... U »podzemlju« su i telefonski kablovi, jer je izgrađena automatska telefonska centrala sa 6.000 priključaka. Međutim, predviđena je izgradnja telefonske centrale sa 50.000 priključaka, tako da će gotovo svaki stan ili poslovna prostorija imati po jedan telefonski priključak.

Planovi za stvaranje zelenih površina se ostvaruju. Izgrađen je Park prijateljstva, zelene površine oko zgrade SIV-a i mnogih stambenih blokova. Do sada je ozelenjeno oko 500 hektara slobodnih površina i zasađeno 60.000 sadnica u budućoj šumi. Posebno, na bežanijskom platou pošumljeno je oko 90 hektara.

STAMBENI JURIS

Grandioznost novobeogradskog gradilišta određuju, pre svega, visoke stambene kule ili veoma dugačke zgrade kojih je iz godine u godinu sve više.

Sve što je učinjeno i ugrađeno pod zemljom značilo je bitan uslov za početak stambenog juriša u Novom Beogradu. Rečeno je da do 1980. godine treba izgraditi 70.000 stanova za oko 240.000 stanovnika. Kakav je dosadašnji bilans?

U protekle dve decenije podignuto je oko 22.000 stambenih jedinica, što bi, figurativno rečeno, značilo da je u Novom Beogradu podignut stan od milion kvadratnih metara površine. U ovom trenutku gradi se više od 10 stambenih blokova, budućih mesnih zajednica. Da je stambeni juriš u Novom Beogradu sve veći, obuhvatniji i brži pokazuje to što je ovogodišnji »tempo« rekordan — očekuje se da će biti završeno oko 3.500 stanova. A iduće godine povećanje za još hiljadu stanova.

naselja na nekadašnjem aerodromu

Ovako naglo širenje Novog Beograda postiže se zato što se na ovom gradilištu više ne primenjuje klasičan način građenja, već industrijska izgradnja stanova, koja je ovde počela, ovde se usavršavala, izborila puno pravo građanstva i osvaja nove puteve. Novi Beograd gradi se, u stvari, u posebnim fabrikama. Sada se u pet takvih fabrika »prave kuće« za grad na ušću Save u Dunav.

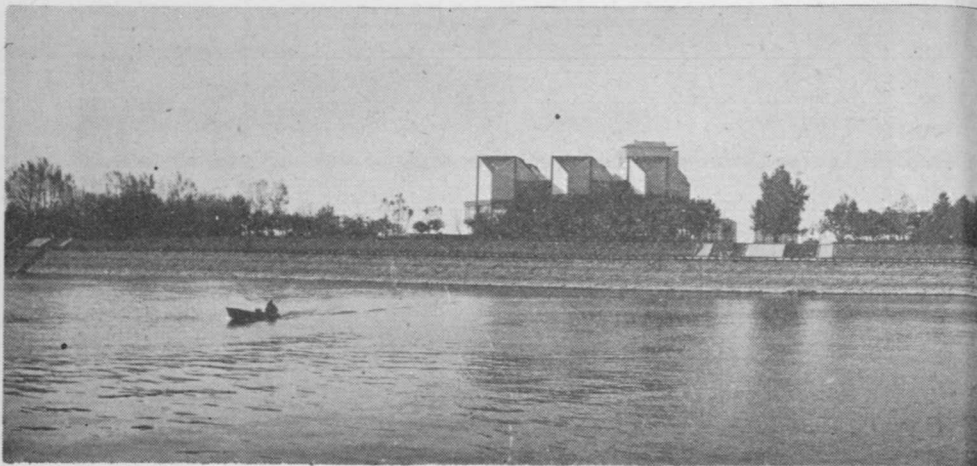
Prvi kej — šetalište izgrađen je na Novom Beogradu

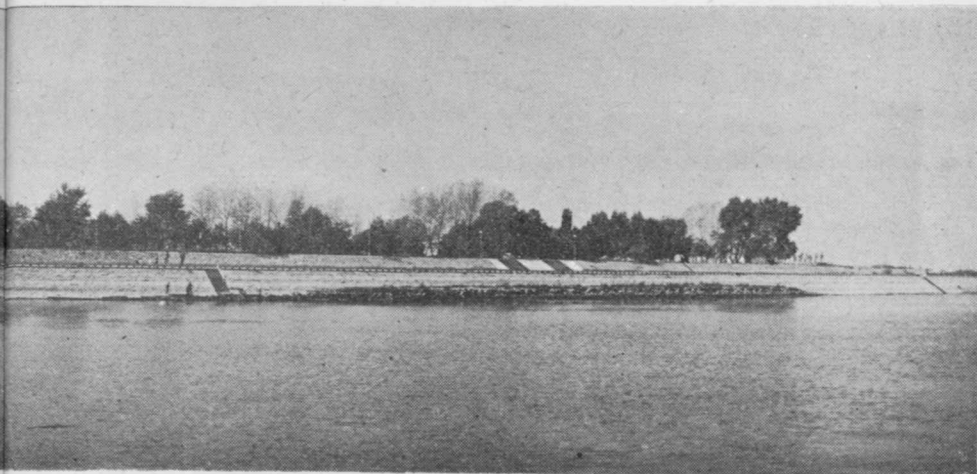
Zgradu SIV-a počeli su da grade omladinci još 1948. godine

ŽIVOT TRAŽI...

Novi stanovi, saobraćajnice, vodovodna, električna i toplovodna mreža, parkovi... nisu jedino što život traži. Trebalo je graditi i takozvane »prateće objekte«. I u tom pogledu učinjeno je mnogo. Ono što je dosad podignuto već omogućuje normalne uslove života i stanovanja za blizu 100.000 stanovnika, koliko ih ima u Novom Beogradu. Za najmlađe Novobeograđane sažidano je osam osnovnih i dve srednje škole kao i 4 obdaništa. Izgrađeni je i dom zdravlja, centar za majku i dete, centar mesne zajednice, motel i kamp na Bežanijskoj kosi, velika sportska hala. Novi Beograd još nema dovoljno radnji, ali se i to postepeno menja. Izgrađeno je oko 15.000 kvadratnih metara za trgovinu i ugostiteljstvo, velika robna kuća sa 3.000 kvadratnih metara prodajnog prostora. U toku je izgradnja više samousluga, tržnica, centara stambenih zajednica i dr.

Na samom ušću Save u Dunav izgrađen

je velelepni Muzej savremene umetnosti

Fizionomiju Novog Beograda određuju danas i mnoga javna zdanja. Među njima su impozantne zgrade Saveznog izvršnog veća, Centralnog komiteta SKJ, Opštinske skupštine, Muzej savremene umetnosti, novog hotela »Jugoslavija« na obali Dunava koji može da primi više od hiljade gostiju.

Iako je u proteklom periodu u Novom Beogradu najznačajnija bila stambena izgradnja, nisu zapostavljeni ni privredni objekti, kao što su fabrike: »Sutjeska«, IMT, »Radulaška«, »Elit« novi pogon brodogradilišta »Tito«, servis »Folksvarena«, »Škode« i drugi. Takvih objekata u narednim godinama biće sve više. Da bi se grad zaštitio od aero i drugih zagađenja, u industrijskim zonama Novog Beograda podizace se samo takozvana »čista« preduzeća.

NEIMARI NA OKUPU

Kad se vidi šta je u protekle dve decenije učinjeno u Novom Beogradu — od urbanističkih planova, mnogobrojnih studija, do ogromnih zemljanih radova i nasipanja, postavljanja komunalne mreže, izgrađenih stambenih zgrada, velikih javnih objekata, preduzeća — onda se postavlja pitanje: kako je sve to ostvareno u tako kratkom roku, koliko je tu bilo graditelja, ko je sve morao da učestvuje, koliko je ljudskih snaga, znanja i sposobnosti utkano u sve to što se danas zove Novi Beograd?

Teško je, zaista, i to izmeriti, označiti tačno sve one koji su doprineli da Beograd izraste do ovog obima. I da mu se otvore perspektive za dane i godine koje dolaze.

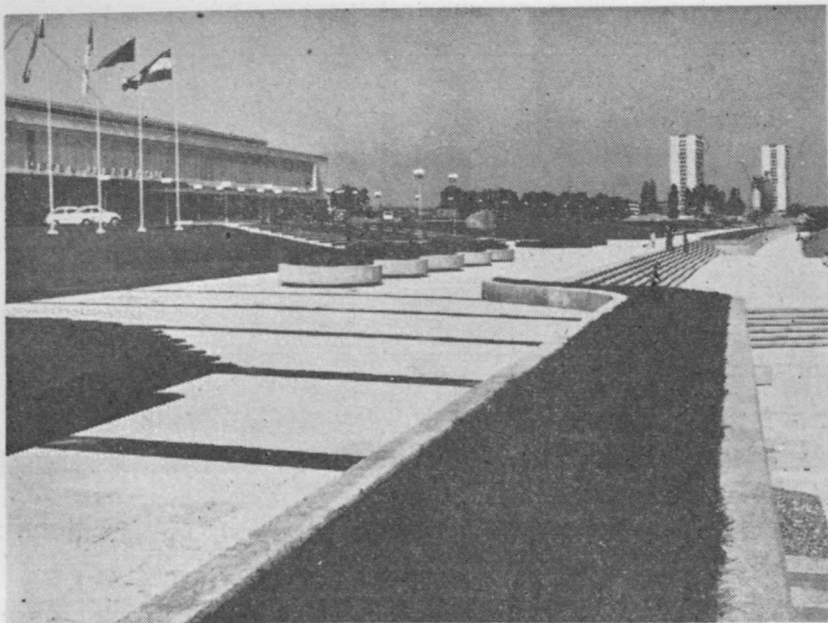
Pa ipak, bar delimičnu sliku možemo pružiti.

Graditelja je bilo na stotine hiljada — od omladinaca do majstora i stručnjaka, naučnika svih vrsta i svih zvanja.

Evo i jednog sasvim tačnog podatka. U izgradnji Novog Beograda dosad je učestvovalo 18 najjemenitnijih jugoslovenskih instituta i projektnih organizacija. Bilo je angažovano 35 građevinskih preduzeća iz svih krajeva naše zemlje. Još je impozantniji broj drugih najrazličitijih preduzeća za rečne radove, instalacije, gotove konstrukcije i opremu. Na novobeograđskom gradilištu dosad ih je bilo ravno 89! Takođe i osam komunalnih organizacija.

Eto, to je ta velika neimarska ekipa. Treba, međutim, reći da je Beograd stvorio i posebnu direkciju koja koordinira, organizuje i upravlja, na jedan veoma poslovan način, celim ovim ogromnim poduhvatom.

Kad se sve sagleda, onda je sasvim jasno: Novi Beograd je jedinstven jugoslovenski građevinski poligon za urbanističke zamisli i projekte i za izvođenje i istraživanja. Sasvim je razumljivo, onda, što je katkad, na tom velikom i jedinstvenom gradilištu bilo i izvesnih propusta. Ali njih je, iz godine u godinu, sve manje. Baš zbog toga oni koji ocenjuju dosadašnju i dalju izgradnju Novog Beograda — puni su optimizma.

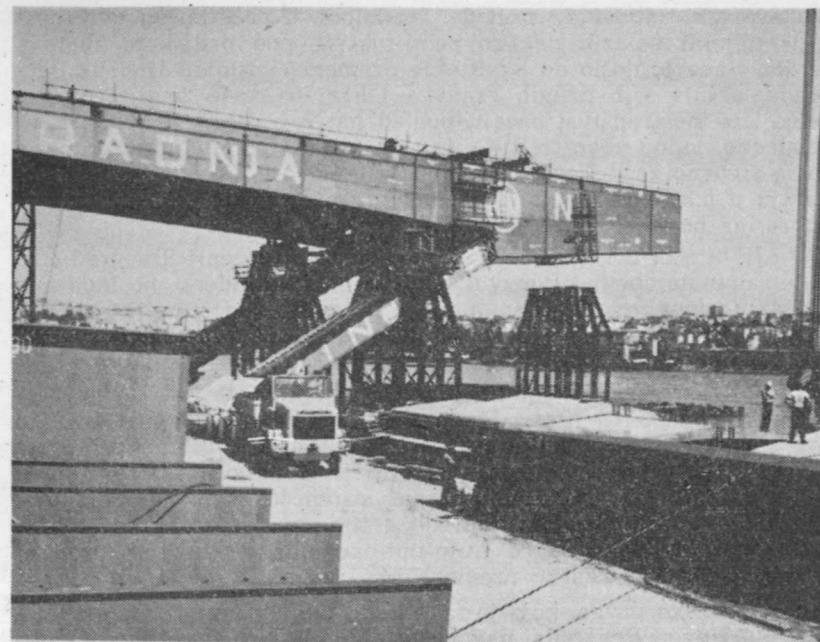
Luksuzni hotel »Jugoslavija« može da primi 1000 gostiju

NAJDUŽI KORAK I DALJE

Optimizam da će se ispuniti veliki plan, da će novi grad sa 240 hiljada stanovnika biti završen do 1980. godine, mnogima izgleda — nerealan. Jer, kad se sve prebroji, kad se na jedan tas stavi ono što je dosad učinjeno i izgrađeno, a na drugi, ono što tek treba ostvariti, onda se vidi da predstoji, u stvari, najduži korak, da predstoje najveći i, katkad, najteži zadaci.

Ako je dosad izgrađeno 25.000 stanova, a predviđa se da ih bude 70.000, onda je jasno da za jednu deceniju treba ostvariti dva puta više nego dosad. To, dalje, praktično znači ubrzavanje tempa godišnje izgradnje do 4.500 stanova, polovinu od svih stanova koji se grade trenutno u Beogradu za 12 meseci. To je jedan ceo gradić od oko 16.000 stanovnika.

Međutim, oni koji dobro poznaju sadašnje uslove u Novom Beogradu, iskustvo i spremnost graditelja, smelo tvrde da je ovakav poduhvat — potpuno izvodljiv. Čak predviđaju da se može postizati i više od toga. Na čemu se zasnivaju takva tvrđenja?

Mostom »Gazela« Savu će preći Auto-put

Odgovor je dvojak. Pre svega, industrijski način građenja koji je apsolutno zavladao novobeogradskim gradilištem, zahteva da se tempo stalno ubrzava. Uostalom, stvoreni su već takvi kapaciteti za proizvodnju stanova da svako smanjivanje obima i dinamike vodi u neekonomičnost, a to danas više niko ne želi i ne može da podnese. Sem toga, dosadašnjim zahtevima — od pripremljenih osnovnih urbanističkih projekata, pravovremenih konkursa za projektantska rešenja pojedinih blokova i reiona do rešenja saobraćajnica, postavljanja osnovne komunalne mreže, dakle celokupnog pripremanja zemljišta — stvoreni su veoma optimalni uslovi za bržu izgradnju. Kad se tome, na kraju, doda da se u Beogradu stvaraju sve veća sredstva za rešavanje stambenih prilika njegovih žitelja, onda, znači, postoji i treća komponenta koja obezbeđuje tako grandiozni poduhvat da se za samo deset godina izgradi 45.000 stanova.

I ako se do 1980. godine podignu stanovi, može se pomisliti da to neće značiti da je gotov i grad, sa svim onim što ga čini i što on treba da pruži svojim stanovnicima, onda valja reći da je u Novom Beogradu već uveliko počeo da se realizuje princip paralelnog toka, sveukupne izgradnje, od stana do škole, trgovine, zdravstvene usta-

nove, parka, zabave i rasonode. Uostalom, u početku su ovi »prateći« objekti dolazili nekako po direktivi, pod pritiskom zborova birača. Sada je došlo do kvalitetne promene. Poslovni ljudi iz Beograda, a i iz svih drugih gradova i krajeva naše zemlje, pa sve češće i iz inostranstva, bacaju pogled na Novi Beograd. Otvara se, očigledno, jedno novo tržište — sa sto hiljada potencijalnih kupaca, sutra sigurno za nekoliko desetina hiljada više. Zato žele da investiraju u poslovne prostore, da na vreme obezbede sebi mesto, i to dobro, na novobeogradskom tržištu.

Ali, bilo bi pogrešno misliti da u sledećoj deceniji Beograd očekuje samo stambenu ofanzivu. Iako je mnogo urađeno, poslova ima i u svim drugim oblastima, na sve strane. Nema sumnje da su u tome najznačajnija dva saobraćajna poteza, u stvari, dve svetske saobraćajne magistrale, one koje spajaju Evropu sa Istokom.

Auto-put »Bratstvo-jedinstvo« prolazi kroz tkivo Novog Beograda, a železnička pruga ide novim pravcem. To se već uveliko ostvaruje. Nova trasa Auto-puta kroz Novi Beograd uveliko se gradi. Biće to jedinstven objekat koji je, iz mnogo razloga, a pre svega da ne bi narušio siluetu grada i sistem lokalnih saobraćajnica, spušten — usečen u tlo. Uporedo s tim, uveliko se gradi i novi most »gazela«, tako da će Auto-put moći da produži preko Save u stari Beograd, a zatim prema Nišu.

Železnička pruga, koja je tako dugo bila rak-rana i ometala izgradnju Novog Beograda, najzad, broji svoje poslednje dane. Njena nova trasa ukopana je u Bežanijsku kosu a »trup« nasipa kroz Novi Beograd već se sasvim jasno nazire. Gradi se, uveliko, i nova železnička, putnička stanica, u stvari prolazno stajalište vozova, dok će u njenom temelju biti jedan veliki poslovni centar, sa mnogim radnjama, uslužnim servisima, restoranima i drugim. Tempo radova je takav da se očekuje da prvi vozovi prođu novom prugom pre kraja ove godine. Razume se, nova stanična zgrada neće biti sasvim gotova.

Ako, na kraju, treba reći šta će se još graditi u sledećoj deceniji, onda je to svakako onaj centralni deo Novog Beograda njegov »siti«, poslovni prospekt, srce Novog Beograda. Iako su na tom mestu urbanisti postavili možda najmaksimalnije zahteve, inak, sve je više onih koji se interesuju i pokazuju spremnost da baš tu ulože svoj novac. Baš zbog toga, realno je očekivati da će i taj deo Novog Beograda zablistati u svom punom sjaju u osamdesetim godinama ovog veka.

POGOVOR

Prilikom pisanja ove hronike*) bio sam, suočen sa nizom objektivnih teškoća. Najveća od njih je — kako, na određenom prostoru, u nevelikoj knjizi, zabeležiti i naći pravu i potpunu reč za tako grandiozan poduhvat i pokret mladih — radne akcije — koje, evo, gotovo neprekidno traju od početka naše revolucije pa do današnjih dana? S druge strane, širina tog pokreta je takva da — naročito ranijih godina nije vođena dokumentacija ili je bila sasvim nepotpuna — prosto nije ostalo pisanih tragova. Zbog svega toga, i pored svih nastojanja i napora, moram priznati da knjiga nije sasvim potpuna, pa se, zbog mogućnih propusta, unapred izvinjavam svima, i organizacijama i pojedincima-akcijašima, koji su uložili toliko ljubavi i napora, neviđenog entuzijazma i požrtvovanja, učestvujući u velikoj epopeji radnih akcija mladih generacija Jugoslavije. Baš zbog toga, mislim da će one — svojom suštinom, bogatstvom, jedinstvenošću i lepotom — sigurno podstaći i mnoge druge da o njoj napišu još bezbroj stranica.

M. St.

*) Za njeno pisanje, pored dokumentacije Saveza omladine, korišćeni su kao literatura i izvori:

1. Kompleti „Politike“ od 1945. do 1969. godine
2. Kompleti »Borbe«
3. Kompleti lista »Mladost« i »Mladi borac«
4. Radne akcije — od Saničke doline do Osipaonice, Momčilo Stefanović, izdanje »Sedme sile«, Beograd 1963.
5. Ilustrovana monografija »20 godina omladinskih radnih akcija«, izdanje »Mladosti«
6. »Novi Beograd«, ilustrovana monografija u izdanju Direkcije za izgradnju Novog Beograda, povodom 20-godišnjice izgradnje
7. Novi Beograd 1948 — 1968, dr Jovan Đ. Marković, izdanje Opštinske skupštine Novi Beograd
8. Regulacioni plan za područje opštine Novi Beograd, izdanje Urbanističkog zavoda i Direkcije za izgradnju Novog Beograda
9. Časopis »Arhitektura i urbanizam« br. 32, 1965. god.

SPISAK SNABDEVAČA OMLADINSKE RADNE AKCIJE
»NOVI BEOGRAD«

1. »VENAC«	NOVI SAD	Sveže meso, suhomesnati proizvodi i sir.
2. »NOVA TRGOVINA«	BEOGRAD	Kolonijal
3. MLINSKO PEKARSKA INDUSTRIJA — POGON »SLOBODA« ZEMUN	ZEMUN	Hleb, pecivo i burek
4. »SMEDEREVKA«	BEOGRAD	Povrće
5. PK BEOGRAD	BEOGRAD	Jogurt
6. VOČARSKO VINOGRADARSKA OGLEDNA STANICA »RADMILOVAC«		Voće
7. »RIBA« Rijeka predstavništvo Beograd		Riba
8. GRADSKA POSLASTIČARNICA ZEMUN		Kolači
9. »NAVIP«	ZEMUN	Bezalkoholno piće
10. PIVARA	ZRENJANIN	Pivo
SNABDEVAČI BRIGADIRSKJE OPREME		
»SRBIJATEKS«	BEOGRAD	Materijal za uniforme
»UKRAS«	SMEDEREVO	Šivenje uniformi
»LIMKA«	PRIJEPOLJE	Brigadirske cipele
»BOROVO«	BOROVO	Patike

SADRŽAJ

Naslov knjige, autor, godina izdanja i impresijum
Moto, mesto za sliku

I HRONIKA RADNIH AKCIJA

Počelo je prvih dana ustanka	— — — — —	3
Dok traje obnova, nema odmora	— — — — —	11
Na prugu, na prugu	— — — — —	13
Veliki put	— — — — —	23
Vesnici industrije	— — — — —	29
Bitka za svetlost	— — — — —	33
Novi gradovi	— — — — —	37
Kanali i domovi	— — — — —	39
Velika škola mladih generacija	— — — — —	41

II DVAPUTA U NOVOM BEOGRADU

Temeljac Novom Beogradu	— — — — —	47
Povratak — posle dve decenije	— — — — —	53
»Novi Beograd-68«	— — — — —	55
»Novi Beograd-69«	— — — — —	63

III NOVO SRCE BEOGRADA

Novi Beograd	— — — — —	77
Prve zamisli	— — — — —	79
Pogovor	— — — — —	93
Spisak snabdevača radne akcije »Novi Beograd«	— — — — —	95